

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898. Andra Kammaren. N:o 38.

Lördagen den 7 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 85, i anledning af väckt motion om åvägabringande af rättsordning beträffande släktnamn;

n:o 86, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884; samt

n:o 87, i anledning af väckta motioner om skärpt lagstiftning mot ocker.

§ 2.

Föredrogs till en början statsutskottets utlåtande n:o 80 angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring, bro- och hamnbyggnader, vattenkommunikationer och torrläggning af vattensjuka marker samt angående villkoren för sådana statsbidrags åtnjutande.

Punkterna 1 och 2.

Biföllos.

Punkten 3.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för år 1899 ställa till Kongl. Maj:ts förfogande 300,000 kronor till *understödjande, medelst anslag utan återbetalningsskyldighet, af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd.*

I två lika lydande motioner, väckta n:o 15 i Första Kammaren af herr *H. P. P. Tamm* och n:o 93 i Andra Kammaren af herr *K. A.*

Kihlberg, hade hemstälts, att Riksdagen ville besluta sådan förändring i Kongl. Maj:ts ofvan refererade förslag: att för år 1899 till Kongl. Maj:ts förfogande ställes ett belopp af 300,000 kronor för understödjande medelst anslag utan återbetalningsskyldighet af sådana afdikningar af annan sankmark än åker och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten, att underlätta odlingens utbredning i orter med föga utveckladt jordbruk eller att torrlägga högmossar inom bättre jordbruksdistrikt, att bidrag från dessa medel få utgå med hälften af beräknad dikningskostnad, då den genom *fullständig* dikning uppkommande förhöjning i jordvärdet ej öfverstiger halfva kostnaden för sådan dikning, men vid större värdeförhöjning minskas i samma förhållande som denna ökas, samt att i öfrigt skola gälla de för den s. k. frostfonden nu meddelade bestämmelser.

Utskottet hemställde:

»att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts framställning och med afslag å de af herrar Tamm och *Kihlberg* i ämnet väckta motioner, må till understödjande, medelst anslag utan återbetalningsskyldighet, af sådana myrtdikningar och vattenaftappningar, hvilkas ändamål är att minska frostländigheten för närliggande bygd, för år 1899 anvisa 300,000 kronor.»

Häremot hade reservation anmälts af herr *Kihlberg*.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr *Kihlberg*: Herr talman, mina herrar! Vid den nu föredragna punkten torde herrarne bemärka, att utskottet föreslagit, att intet afseende må fästas vi de af herr Tamm i Första Kammaren och mig i denna kammare väckta motioner, äsyftande att få sådana bestämmelser, hvarigenom en mera rättvis fördelning af nu utgående anslag från denna fond skulle komma till stånd. Om herrarne beakta hvad utskottet yttrat i denna punkt, så torde herrarne finna, att utskottet välvilligt har erkänt det berättigade i det syfte, som motionärerna framhållit, och äfven erkänt behöfligheten af sådana föreskrifter, men likväl stannat vid det slut att afstyrka våra motioner.

Ändamålet med motionerna är, såsom jag redan nämnt, att åstadkomma en rättvisare fördelning af anslagen mellan de olika företag, som af sådana komma i åtnjutande. Fonden har till ändamål hufvudsakligen att lemna anslag till sådana utdikningar, som afse att minska frostländigheten för kringliggande bygd, och att torrlägga mark, som icke är till odling tjenlig. Såsom herrarne veta, lemnar staten dessutom understöd i form af lån ur odlingslånefonden till sådana odlingsföretag, som afse att bereda mark, tjenlig att odlas till åker.

Nu är det gifvet, att uti dessa dikningsföretag, som afse att minska frostländigheten för kringliggande bygd, och för hvilka staten lemnar understöd till belopp af halfva kostnaden, alltid i större eller mindre utsträckning ingår mark, som är tjenlig att odlas till åker.

När nu understöd i alla händelser lemnas till lika belopp till alla

dessa företag, så är det tydligt, att dessa understöd måste blifva orättvist fördelade. När fråga är om afdikning af sådan jord, som icke är tjenlig till åker, utan företaget endast afser att minska frostländigheten för kringliggande nejd, så att jordegarna hafva endast den nytta af afdikningen, som kan bero på att skogsväxten kan förbättras genom densamma, då är nog det nu utgående bidraget från jordegarna tillräckligt stort, och man kan icke kräfvat något större bidrag af dem, då sådana företag ju också äro af mera intresse för det allmänna. Men när i större utsträckning ingår sådan mark, som är tjenlig att odla till åker, då kan ju den förhöjning i värde, som denna mark vinner genom företaget, vara större än hälften af hela dikningskostnaden. Det är ju tydligt, att, då nu äfven en jordegare, som vinner en sådan förhöjning i värdet af sin mark, äfven erhåller statsunderstöd, han gör en vinst på företaget, större eller mindre i den mån som värdeförhöjningen öfverstiger halfva kostnaden för afdikningen. Då borde väl också statsunderstödet bestämmas i mån derefter. Jag vill lemna ett exempel. Om ett dylikt afdikningsföretag kostar 10,000 kronor och värdeförhöjningen på den jord, som blir torrlagd, uppgår till 7,000 kronor, så blir jordegarens bidrag 5,000 kr. Värdeförhöjningen kan emellertid äfven stiga till fulla beloppet af dikningskostnaden. Det kan väl då icke vara rättvist, att statsunderstödet i alla fall skall vara lika stort.

Motionärerna åter hafva föreslagit, att, om jordens värdeförhöjning genom afdikningen stiger öfver hälften af dikningskostnaden, statsbidraget skall minskas i proportion derefter. Utskottet har nu erkänt detta vara riktigt, men funnit vissa svårigheter vid tillämpningen af vårt förslag. För att dessa förhållanden skola kunna rätt beaktas, böra vederbörande myndigheter, nemligen landtbruksstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, då de hafva att behandla ansökningar om understöd från fonden, hafva en uppskattning af värdet å den jordförbättring, som genom företaget kan vinnas. Utskottet anser nu, att detta skulle möta ganska stora svårigheter och att det skulle vara mycket vanskligt att lita på en dylik värdering, verkställd af landtbruksingenjörer, äfvensom att kostnaderna för en sådan värdering på förhand skulle bli så stora, att de skulle afskräcka från ansökningar om bidrag från fonden. Det synes mig, som om detta skulle vara i hög grad öfverdrifvet. När fråga är om att få lån ur odlingslånefondens, företages en sådan uppskattning på förhand. Det torde därför icke anses för strängt, om staten fordrar en sådan undersökning på förhand, då medlen lemnas utan återbetalningsskyldighet. Kostnaderna här för borde icke kunna blifva så stora, och svårigheterna att verkställa denna värdering borde icke blifva större än att, på sätt, som sker vid utarrendering af kronans domäner, bestämma arrendevärdet på det ena och andra slaget af jord, på icke afdikad mark och på till odling tjenlig mark. Här är ju endast fråga om att bestämma värdet på olika slag af mark, t. ex. en sidvallsäng och sådan mark, som är tjenlig att odla till åker. Detta är väl en uppgift, som kan verkställas af en landtbruksingenjör och två gode män utan synnerligen stora omkostnader. Utskottet har nu påvisat, att landtbruksingenjörernas taxor för närvarande äro så höga, att kostnaderna i följd här af skulle blifva öfverdrifvet stora, och ansett, att man därför borde vänta, tills man

underkastat landbruksingenjörernas taxor en omarbetning, så att kostnaderna kunde blifva billigare. Ja, detta är ju godt och väl, och kanske en sådan omarbetning af taxan för landbruksingenjörerna är behöflig, men icke bör väl detta utgöra något hinder för att redan nu uttala sig för en förändring i detta hänseende, ty om det också är svårt att på förhand uppskatta värdeförhöjningen å jorden, så kunna herrarne väl inse, att det skall vara ännu svårare för vederbörande myndigheter, nemligen landbruksstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att utan en sådan föregående uppskattning kunna på förhand bedöma, hvilka af de företag, för hvilka understöd söktes hos Kongl. Maj:t, äro förtjenta af att få sådant understöd.

Dessutom är en sådan uppskattning på förhand behöflig äfven ur en annan synpunkt. Här hafva vederbörande styrelser hos Kongl. Maj:t frambållit behöfligheten af att underhållsskyldighet åläggas dem, som hafva erhållit understöd till dylika afdikningsföretag. Mig synes då, att det för att kunna rätt fördela denna underhållsskyldighet är nödvändigt att på förhand uppskatta värdet af den jordförbättring, som den ene eller andre deltagaren har vunnit, ty denna fördelning kan icke ske efter arealen, emedan efter en sådan afdikning det ena tunnlandet icke är af samma värde som det andra.

Dessutom är en sådan uppskattning nödvändig för delegarne sjelfva, ty då det fins åtskilliga delegare i ett dylikt företag, och den jord, som derigenom vinnes, är af olika beskaffenhet, så är det ju obilligt, om den andel, hvarmed jordegarne skola deltaga i kostnaderna, fördelas lika på all jord, vare sig den är duglig till åker eller blott kan användas såsom skogsmark. Derfor synes mig en sådan uppskattning vara nödvändig för att kostnaderna skola blifva rättvist och jemnt fördelade på alla delegarne i företaget. Det är icke min mening att uttala något misstroende mot landbruksstyrelsens samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfarande i dylika fall, ty det är rent af omöjligt att förekomma, att icke dessa verk, när någon undersökning ej förut egt rum, komma att afgifva utlåtanden, på grund hvaraf företag, som varit synnerligen berättigade till understöd, icke erhållit sådant, medan andra, som bort behandlas såsom odlingsföretag och få understöd från odlingslånefonden, i stället erhållit understöd från denna fond. Utan en föregående undersökning är det nemligen alldeles omöjligt för embetsverken att bedöma denna sak rätt, och till förekommande af dylika orättvisor anser jag det alldeles nödvändigt, att bättre bestämmelser än de nuvarande införas.

Nu har utskottet visserligen uttalat den förhoppning, att Kongl. Maj:t icke skall underlåta att taga denna fråga under ompröfning, och då utskottet också anser, att något bör göras i den vägen, så hoppas utskottet, att Kongl. Maj:t skall inkomma med förslag i ämnet. Det torde sålunda icke för närvarande tjena något till att göra något yrkande, helst som min medmotionär i Första Kammaren nu lemnat Riksdagen, och det därför icke fins någon förhoppning om, att motionen skall der få någon försvarare, men jag har velat uttala, att syftet i vår motion förtjänar beaktande af Riksdagen och att något bör göras i saken. I förhoppning, liksom utskottet, att Kongl. Maj:t måtte beakta saken och framlägga förslag i ämnet, skall jag icke göra något yrkande.

Herr Sjö: Motionären sade, att utskottet ställt sig välvilligt till hans förslag, men dock kommit till ett annat resultat, än han väntat. Ja, utskottet har verkligen upptagit förslaget mycket välvilligt, men dock icke ansett sig kunna för närvarande bifalla detsamma, och det just på de grunder, som han anført. Man har nemligen ansett, att anlitaudet af landbruksingenjörer för att göra dessa uppskattningar skulie medföra för stora kostnader enligt nu gällande taxa, och man har derfor velat hemställa till regeringen, att först en ny taxa för dem måtte utfärdas.

Såsom det nu är, uppstå ofta oegentligheter. Om t. ex. ett dikningsföretag kostar 20,000 kronor, så erhåller detta företag ett statsunderstöd af 10,000 kronor, och om då jordförbättringen af detta företag uppskattas till 12,000 kronor, så skulle jordegaren förutom de 10,000 kronorna göra en vinst af 2,000 kronor. Detta är ju icke såsom det bör vara. Enligt motionärens förslag skulle det gestalta sig så, att om dikningsföretaget kostade 20,000 kronor och jordförbättringen uppskattades till 2,000 kronor, skulle jordegaren få 9,000 kronor eller hälften af återstående 18,000 kronor. Det är dessa omständigheter, man i utskottet har påpekat, under förhoppning, att Kongl. Maj:ts uppmärksamhet måtte fästas dervid, och att Kongl. Maj:t måtte inkomma med förslag till undanröjande af dessa missförhållanden.

Då motionären icke gjort något yrkande, skall jag icke upptaga kammarens tid längre.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammararen biföll utskottets hemställan.

Punkten 4.

I fråga om nu gällande allmänna *vilkor och bestämmelser för erhållande och tillgodonjutande af ofvan omförmälda statsbidrag samt kontrollen derå, att fastställda planer varda vid arbetenas utförande följda*, hade Kongl. Maj:t föreslagit följande tillägg till mom. 3 af bestämmelserna i Riksdagens skrifvelse den 27 april 1881:

»För mindre hamnar, företrädesvis fiskehamnar, må anslag utan återbetalningsskyldighet af Kongl. Maj:t bestämmas till mer än två tredjedelar, dock högst till nio tiondedelar af den beräknade kostnaden, under vilkor att betryggande säkerhet för framtida underhållet af sådan hamnanläggning ställes och att, före lyftandet af någon del af statsanslaget, ådagaläggas, att ej mindre sjelfva området för hamnen än äfven ett för den rörelse, som skall i hamnen bedrivas, tillräckligt område i land blifvit för det gemensamma behovet afsöndrade.»

I förevarande punkt hemstälde emellertid utskottet:

att Riksdagen måtte besluta, att de med afseende å de i utlåtan- det omförmälda statsbidrag meddelade allmänna vilkor och föreskrifter, hvilka finnas intagna i Riksdagens skrivelser till Konungen den 27 april 1881 (n:o 69), den 11 juni 1883 (n:o 67), den 7 maj 1889 (n:o 43) och den 30 april 1897 (n:o 52), fortfarande skola blifva gällande, endast med den ändring, att för mindre hamnar, företrädesvis fiske-

hamnar, anslag utan återbetalningsskyldighet må af Kongl. Maj:ts bestämmas till nio tiondedelar af den beräknade kostnaden, af hvilket statsanslag likväl endast sju tiondedelar må kunna användas till arbetets utförande, hvaremot återstående två tiondedelar af anslaget skola afsättas till en under vederbörande landstings egen förvaltning stäld hamnfond, till hvilken jemväl må, efter Kongl. Maj:ts bestämmande, inflyta viss andel af afgifter, upptagna för hamnens begagnande; skolande före utlemnandet af någon del af statsanslaget vara styrkt, *dels* att vederbörande landsting åtagit sig att ansvara för framtida underhållet af hamnbyggnaden, för hvilket underhåll ofvan omförmälda fond må anlitas, *dels* ock att ej mindre sjelfva området för hamnen än äfven ett för den rörelse, som skall i hamnen bedrivas, tillräckligt område i land blifvit för det gemensamma behovet afsöndrade.

Ordet begärdes af

Herr Ljungman, som yttrade: Mot lämpligheten af utskottets förslag i denna punkt har i Första Kammaren en representant från Halland framställt åtskilliga betänkligheter, och jag skall be att också få göra några invändningar mot detsamma.

Det synes mig något hårdt att framtinga garantier för det framtida underhållet af hamnarne i fråga från *landstingens* sida, äfven när fullständiga garantier skulle kunna åstadkommas af vederbörande på annat sätt. I det län, hvarifrån jag är representant, är risken med hänsyn till och kostnaderna för dessa hamnars underhåll ytterst ringa, beroende derpå, att de alla ligga inomskärs och äro väl skyddade. Kommunerna kunna därför mycket väl sjelfva garantera detta underhåll, och jag kan icke inse, hvarför man skall tvinga landstingen in på en förvaltning, som är för dem främmande och som naturligtvis blir mycket dyrare än den vederbörande kommuner sjelfva skulle kunna åstadkomma. Det synes mig också, som om de fastslagna villkoren skulle för vissa trakter, der det är förenadt med stor risk att underhålla dessa hamnar, innebära ungefär detsamma som rent afslag å den kongl. propositionen. Men då frågan icke är så utredd, som önskligt vore, skall jag icke göra något yrkande, utan hoppas, att till en kommande riksdag skall inkomma ett bättre utredt förslag, som lyckligt kan lösa det svåra problemet.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5 och 6.

Bifölls.

§ 3.

Efter föredragning vidare, hvart för sig, af statsutskottets nedan-nämnda memorial och utlåtanden:

n:o 81, i anledning af *dels* Kongl. Maj:ts proposition angående anvisaude af medel till odlingslånefonden och ändring i villkoren för

lån från samma fond, dels ock inom Riksdagen väckta motioner i sistnämnda syfte.

n:o 82, angående anslag för tryckning och bindning m. m. af upprättadt register till kamrarnes protokoll med bihang för åren 1867—1896, och

n:o 87, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om anläggande af ett jernvägsspår från Gellivare station till Koskulls kulle,

biföll kammaren hvad utskottet i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 4.

I ordningen förekom dernäst statsutskottets utlåtande n:o 89, angående beräkning af statsverkets ordinarie inkomster.

Punkten 1.

Bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

§ 5.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 93, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande af kostnader för en gradmätning å Spetsbergen.

§ 6.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 94, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af ytterligare medel till förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen. *Ang. ytterligare anslag till förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.*

Utskottet hemställde i detta utlåtande:

»a) att Riksdagen må medgifva, att hvad som för innevarande år kan utöfver det af 1897 års Riksdag beviljade anslag erfordras till gäldande af de ersättningar, som jemlikt kongl. kungörelsen den 15 oktober 1897 angående ersättning till legitimerad veterinär, som på requisition af ladugårdsinnehafvare verkställt undersökning med tuberkulin af ladugårdsbesättning, skola af statsmedel utgå, må intill ett belopp af 25,000 kronor genom statskontoret af tillgängliga medel förskjutas, med rätt för Kongl. Maj:t att hos Riksdagen i vanlig ordning till ersättande anmäla samma förskott; samt

b) att Riksdagen må hos Kongl. Maj:t hemställa, att Kongl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida icke utan skada för det med ifrågasvarande undersökningar afsedda ändamål kostnaderna för undersökningarna skulle kunna i någon mån nedbringas genom meddelande af förändrade bestämmelser angående ersättning till veterinär för dylik undersökning.»

Ang. ytterligare anslag till förekommande och hämmande af tuberkel-sjukdomar hos nötkreaturen.

(Forts.)

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr A. Hedin: Jag har naturligen icke det ringaste att invända mot hvad statsutskottet här föreslår. Men jag anser det vara rent utaf min skyldighet att på grund af ett meddelande från en examinerad veterinär fästa uppmärksamheten på klagomålen från de examinerade veterinärer, som icke äro legitimerade och sålunda i följd af den kongl. kungörelsen af 15 oktober 1897 icke äro berättigade att kostnadsfritt utbekomma tuberkulin. Han erinrar om, att uti det förslag, som i sin tid afgafs af landtbruksstyrelsen, meningen var, att denna befogenhet skulle tillkomma *alla* examinerade veterinärer, således äfven dem, som utgått från Skara läroverk, men att detta, enligt hans förmodan, på grund af invändningar från medicinalstyrelsen emellertid blifvit förbehållet åt de legitimerade veterinärerna. Det sätt, hvarpå han utvecklar konsekvenserna häraf för hela detta antal veterinärers yrkesutöfning, synes mig visa, att de härigenom kommit uti en ställning, som är synnerligen behjertansvärd. Jag skulle emellertid icke — okunnig, som jag naturligtvis är i allt, som till detta börer — dristat att härom någonting säga, om jag icke af en medicinskt kunnig ledamot af denna kammare vid af mig framställd förfrågan fått det svaret, att det synes honom vara det rimligaste i världen, att dessa examinerade Skaraelever måtte få samma befogenhet som de legitimerade veterinärerna. Derfor tillåter jag mig att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet rigta en vördsam anhållan, att herr statsrådet ville taga den saken under öfvervägande, då de klagomål, som i nämnda skrifvelse framhållas — hvilken jag skall be att enskildt till herr statsrådet få öfverlemnas — synas mig vara af beskaffenhet att påkalla uppmärksamhet.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Med anledning af den siste ärade talarens framställning ber jag få tillkännagifva, att jag ju icke nu är beredd att förklara, huruvida de s. k. Skaraveterinärerna med afseende på dessa förrättingars ganska granulaga beskaffenhet böra tillerkännas samma kompetens som fullt legitimerade veterinärer. Men jag kan lofva, att jag skall låta anställa en undersökning i det fallet af vederbörande myndigheter, huruvida en sådan kompetens bör meddelas.

Herr Petersson i Påboda: Jag begärde ordet för att få i detta fall instämma med herr Hedin. Jag har kändedom om förhållandena i de bygder, der jag sjelf bor, och vet, att på åtskilliga platser finnas veterinärer, som utgått från Skara. De äro anstälde som distriktsveterinärer, men de äro icke berättigade till att få verkställa dessa undersökningar på sätt som de andra, nemligen med understöd af statsmedel. Således sker det ett slags orättvisa icke allenast mot dessa veterinärer, då de för öfrigt äro kompetente att blifva anstälde som distriktsveterinärer, utan äfven mot befolkningen i de distrikt, som hafva sådana veterinärer. Ty den är icke i tillfälle att åtnjuta dessa förmåner af fria undersökningar med tuberkulin som befolkningen i öfriga distrikt. Den är således hänvisad till att vända sig till andra håll för att få

dessa undersökningar verkställda. Det är endast detta jag velat säga och uttala den förhoppning, att sådan ändring måtte vidtagas, att rättvisa må ske både veterinärerna och distrikten.

Ang. ytterligare anslag till förekommande och hämmande af tuberkelsjukdomar hos nötkreaturen.

Häruti instämde herr *Jansson* i Krakerud.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan. (Forts.)

§ 7.

Föredrogos hvart för sig och biföllos statsutskottets utlåtanden:

n:o 95, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående uppförande af nytt posthus i Malmö m. m., och

n:o 96, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående öfverflyttning af ett anslagsbelopp från en institution till en annan vid universitetet i Lund.

§ 8.

Likaledes biföllos bevillningsutskottets härefter föredragna betänkande n:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge.

§ 9.

Till behandling företogs härefter lagutskottets utlåtande n:o 69, i anledning af väckta motioner angående ändring i vissa delar af gällande strafflagstiftning.

I detta utlåtande hemställde utskottet,

att Riksdagen, i anledning af föreliggande motioner, n:o 10 i Första Kammaren af herr *Leman* och n:o 74 i Andra Kammaren af herr *Kronlund*, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, dels huruvida vilkorlig straffdom lämpligen må vid ringare brott och förseelser i vår svenska rätt införas, dels huruvida i de fall, der enligt nu gällande lag enkelt fängelse antingen ådömes omedelbart på kortare tid eller sättes i stället för bötesstraff, andra mera affiktiva frihetsstraff böra komma till användning, vare sig såsom allmän regel eller då domstol derom förordnar, dels ock huruvida sådana eller andra affiktiva straff böra särskildt stadgas för brott mot person, vid iteration eller eljest försvarande omständigheter, när straffarbete likväl ej anses böra ä brottet följa, samt, om förhållandena dertill föranleda, för Riksdagen framlägga förslag till de förändrade lagbestämmelser, som för vinnande af ofvan angifna syften kunna erfordras.

Emot denna utskottets hemställan hade reservationer anmälts

af herrar *Hasselrot* och *Ölander*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka motionärernas förslag om införande af vilkorlig straffdom; samt af herrar *Anderson* i Tenhult, *Svensson* i Karlskrona och *Wiklund* mot vissa delar af motiveringen.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Persson i Stallerhult: Det skrifvelseförslag ifrån lagutskottet, som här uppläst, innehåller två delar, nemligen å ena sidan förslag om införande af vilkorlig straffdom, å andra sidan förslag att strängare straff måtte ådömas för vissa förbrytelser. Jag för min del har ingenting emot, att senare delen af förslaget af kammaren bifalles. Men deremot kan jag ej vara med om att rösta för införandet af den vilkorliga straffdomen. Inom Första Kammaren yttrade lagutskottets ordförande, då samma fråga förevar, bland annat — så vida tidningarna rätt återgifvit hans yttrande — följande: »Om man blefve miss-handlad och förbrytaren dömdes till ett par månaders fängelse, skulle det allt verka ogynnsamt, att den förörrättade finge se, att brottslingen fortfarande och allt framgent finge gå lös, som om ingenting händt.» Han yttrade sig vidare i samma stil, men redan detta synes mig betecknande nog. Jag för min del kan omöjligen vara med om, att en sådan skrifvelse aflåtes om införande af s. k. vilkorlig straffdom. Skälet dertill är lätt angifvet. Som man vet, inträffar icke så sällan, att en eller annan yngling — eller äfven äldre — förfördelar sin nästa. Men dessa brott bli icke åtalade — hvarför? Jo, därför att man tycker straffen vara för ringa, hvilket vällar, att målsegaren i många fall ej vill såsom sådan infinna sig vid häradsrätten. Genom skrifvelsens senare del skulle nu detta missförhållande i många fall rättas, så att brottslingen blefve strängare bestraffad. Men skulle förra delen af förslaget vinna Riksdagens bifall, är jag viss om, att af de brott, som komme att begås, långt flere hädanefter än hittills skulle icke blifva åtalade. Men detta skulle väcka allt annat än behagliga känslor hos befolkningen i landet. Utskottet säger i motiveringen, som delvis är hemtad ur motionerna, bland annat, på sid. 21: »Att den vilkorliga domen utgör en förmån för den brottslige — då han derigenom beredes möjlighet att undslippa straff — ligger i öppen dag.» Och strax förut säges: »Den vilkorliga domens införande skulle i afsevärd mån bidraga till inskränkt användning af det kortvariga fängelsestraffet.» Ja, det är ju alldeles klart, att, för den händelse de brottslingar, som ådömas straff, slippa aftjena detta, antalet *brottslingar* på fängelserna skall minskas; och ville man taga steget fullt ut och bestämma vilkorliga domar öfver hela linien, så skulle derigenom antalet af de personer, som äro inom fängelsernas murar, högst betydligt minskas. Men om detta skulle minska sjelfva *brottens* antal, det tror jag man med fog kan draga i tvifvelsmål. Efter mitt sätt att se, skulle derigenom tvärt om framkallas brott. Jag hoppas därför, att kammaren äfven i år, såsom förut, då denna fråga varit före, afslår åtminstone denna del af skrifvelseförslaget.

Utän att vidare yttra mig, skall jag, herr talman, be att få framställa det yrkandet, att följande ord måtte utgå ur det skrifvelseförslag,

lagutskottet här framlagt: »dels huruvida vilkorlig straffdom lämpligen må vid ringare brott och förseelser i vår svenska rätt införas», hvadan således hemställan skulle blifva: »att Riksdagen, i anledning af herrar Lemans och Kronlunds föreliggande motioner, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida i de fall, der enligt» o. s. v. lika med utskottets förslag. Jag tror, att det äfven med denna utslutning blir full mening i förslaget. Endast den senare delen af utskottets förslag skulle alltså i form af skrifvelse afgå till Kongl. Maj:t, medan begäran om utredning angående det vilkorliga straffets införande skulle förfalla. Jag anhåller, herr talman, om proposition på detta mitt yrkande och hoppas, att kammaren vidblifver den äsigt. kammaren i denna fråga förut uttalat.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! Såsom herr Persson i Stallerhult anmärkt, är frågan om vilkorlig straffdom icke ny. Här i kammaren har den förevarit flera gånger, och i utlandet har den gjort sig rotfäst. Till Europa kom den 1879, då den infördes i England. Den infördes 1888 i Belgien, sedermera i Frankrike och Tyskland samt slutligen 1894 i Norge.

Denna omständighet endast kan ju icke ensam anses utgöra skäl för den vilkorliga straffdomens införande hos oss. Folkens lynne och karakter äro så olika. Hvad som passar för engelmän, fransmän och tyskar kan ju icke i och för sig anses passa hos oss. Denna invändning är ju i viss grad sann, men man bör ihågkomma, att menskliga lidelser, menskliga fel och laster oftast hafva samma grund och samma orsak, och just inom kriminallagstiftningens område finna vi allt flera och flera frågor af internationel betydelse. Bland dem är denna nu förevarande fråga.

Den vilkorliga straffdomen erbjuder åtskilliga stora fördelar. Jag vill blott erina, hurusom en rättskipningens handhafvare, vare sig han är bosatt i Frankrike eller här, måste intagas af samma känsla, då han befinner sig inför ett fall, då ungdomligt lättssinne, då ögonblickets häftighet, då nöd eller betryck vållat ett brott, en känsla af att sjelfva åtalandet, sjelfva lagförandet i många fall utgör ett tillräckligt straff, och att straffets fullbordande snarare skulle bidra att nedslå den dömdes ambition, verka trots och bitterhet hos honom samt göra samhället till en fiende i stället för en återupprättare. Det är i sådana fall, då man icke möter en sinnets förhärdelse, då man icke möter ett inneboende skadebegär, då man sålunda kan hoppas, att en första varning från samhällets sida kan återföra den dömda till samhället, det är i sådana fall, som jag skulle vilja använda den vilkorliga straffdomen.

En invändning, som jag hörde från herr Persson i Stallerhult och som ofta framställts äfven från andra håll, är den, att man i många fall kan säga, att den dömda myndigheten icke har kännedom om den brottsliges individualitet och de andra förhållanden, som måste komma i betraktande vid tillämpningen af den vilkorliga straffdomen. Men samma invändning träffar i ännu högre grad vår nuvarande strafflagstiftning med dess latitudbestämmelser, då det kan gälla att utmäta straff inom en latitud, som sväfvat emellan fem kronors böter och två

års straffarbete och hvarvid aldeles enahanda omständigheter måste tagas i betraktande. Och när de dömande myndigheterna hafva denna rätt, hvilken i allt fall kan sägas vara af långt allvarligare betydelse än tillämpningen af vilkorlig straffdom, så bör sådan tillämpning visserligen icke förnekas dem.

Man kan vidare, såsom herr Persson i Stallerhult anmärkte, invända, att det skulle ur rättssäkerhetens synpunkt vara betänkligt att lemna ett brott ostraffadt, och att detta skulle öka antalet förbrytare. Men tillämpar man den vilkorliga straffdomen på sådana fall, der man möter ungdomligt lättsinne, der man möter en ögonblickets häftighet, det vill säga sådana fall, som icke tyda på råhet, förvildning eller trots mot sambället, då tror jag säkerligen, att den vilkorliga straffdomen ej skall verka såsom uppmuntran till brott, utan just tvärtom. Jag är öfvertygad om, att straffets fullbordan icke verkar mest afskräckande, utan det är min öfvertygelse, att mest afskräckande verkar utsigten att blifva stäld inför rätta och åtalad.

För mig framstår den vilkorliga straffdomen såsom den allra nödvändigaste hjälp och det kraftigaste botemedel emot det rättslöshetens tillstånd, som dessa kortare frihetsstraff, dessa förvandlingsstraff hota att skapa. Man bör betänka, huru dessa förvandlingsstraff ökats i antal, då de 1883 utgjorde tio tusen fall, men 1895 nära sexton tusen fall. Verkan af dessa förvandlingsstraff är öfver hufvud taget skadlig, vare sig man ser saken ur samhällets synpunkt eller den enskildes. Detta straff verkar icke afskräckande eller förbättrande på brottslingen under de tre till sex dagar, under hvilka det hufvudsakligen användes, det förhånas i stället rent af utaf den verkliga brottslingen i följd af dess mildhet. Det demoraliserar den af oförstånd, okunnighet eller lättsinne felande genom att saummanföra honom under fängelsets tak med den verkliga brottslige. Det skapar, så att säga, en känsla af olikhet inför lagen genom att låta inspärta den fattige, som saknar tillgång till böternas gäldande, och låta den rike, om jag så får säga, friköpa sig genom att betala böterna. Erkänna vi olämpligheten, odugligheten, ja, rent af skadligheten af dessa straff, så framstår för oss såsom aldeles nödvändigt att sätta något annat i stället, och i stället vill jag såsom det förnämsta ännu en gång förorda den vilkorliga straffdomen, nemligen i de fall, som jag omnämnt. Den vilkorliga domen verkar i dessa fall såsom en vädjan till den brottsliges ambition, ty en brottsling kan hafva ambition och hederskänsla, om han nemligen felat under de omständigheter, som jag förut antydte.

Genom den vilkorliga straffdomen räcker samhället, så att säga, den brottslige en på samma gång hjälpande och varnande hand. Denna dom förtager vidare i många fall straffets påföljder för den brottsliges familj, som eljest ofta skulle beröfvas sin försörjare, och som tvingar, så att säga, den brottslige att föra ett hederligt lif, derigenom att en när som helst utförbar dom sväfvar öfver hans hufvud. Den räddar, såsom exempel från andra länder tydligen utvisa, den räddar åt samhället så många individer, som eljest skulle förderfvats af fängelseluften och hvilkas sinnen eljest skulle blifvit förvildade, trotsiga och hårda.

Det är alla dessa omständigheter, som gjort mig till en så varm

vän af den vilkorliga straffdomen, och det är på grund af dem, som jag ber kammaren behjerta frågan och dess innebörd.

Herr Hammarström: Då jag under den Riksdag, som förra gången behandlade frågan om vilkorliga straffdomar, uttalade mig till förmån för vilkorliga domars införande, så skall jag endast be att få uttala den mening, att jag fortfarande står kvar på samma ståndpunkt. Jag skall därför icke trötta kammaren med att anföra de skäl, som jag då anförde, de återfinnas i Andra Kammarens protokoll år 1894 för den 7 maj, band. 5, utan endast yrka bifall till den föredragna punkten i oförändrad form.

Herr Anderson i Hasselbol instämde häruti.

Herr Staaff: I olikhet, herr talman, med den förste ärade tälaren, som yttrat sig under denna debatt, föranleder utskottets utlåtande hos mig den största tvekan på *den* grund, att den första punkten i utskottets hemställan för med sig i släptåg de tvenne andra.

Jag tror, att i detta lagutskottets utlåtande man nog kan finna åtskilligt, som är af ganska tvifvelaktig rättighet, och man kan nog också finna åtskilligt, som är af nästan otvifvelaktig origtighet. Till det senare måste jag räkna den teori, som lagutskottet framställer på sid. 20 i detta utlåtande. Det säger, att »man bör naturligtvis noga tillse, att ett af samhället ådömdt straff i *hvarje fall*» — orden »i hvarje fall» kursiverade af utskottet — »verkar såsom sådant, d. v. s. medför sådant obehag för den brottslige, att han redan deraf erhåller väckelse till eftertanke och ånger öfver sin brottsliga gerning». Utan tvifvel är det strafflagstiftningens uppgift att försöka komma till en sådan ståndpunkt, att detta ändamål så mycket som möjligt tillgodoses. Men att uppställa den satsen, att man i *hvarje fall* måste söka gifva statens straff en sådan skärpa, att det skall verka såsom ett obehag, såsom ett lidande för den brottslige, det tror jag är att gå alldeles för långt. Deraf skulle ju tydligen följa, att om den brottslige vore en till det allra yttersta utblottad person, så utblottad, att hans dagliga existensmöjlighet befinner sig långt nedom den nivå, som anses sasom den i allmänhet lämpliga i fängelserna, så skulle man ovillkorligen söka att skärpa den brottsliges straff så, att han med säkerhet finge det värre i fängelset än der utanför. Med andra ord: den brottsling, som svälter utanför fängelset, skulle ovillkorligen tvingas att svälta mer inom detsamma, den, som fryser utom fängelset, skulle frysa mer inom fängelset, och för den, som icke hade något nattläger under tak, utan låg på den hårda marken utom fängelset, skulle iurättas något speciellt pinoläger inom fängelset, så att han der låge ändå hårdare. Ett sådant förfarande skulle emellertid — om det nu ens vore möjligt — enligt min tro vara i hög grad origtigt att uppställa som ideal. Jag tror, att vi få begränsa saken och säga, att straffet är *ett* viktigt ändamål för staten, men att det finnes andra ändamål, hänsyn och synpunkter, som innebära begränsningar, och afgörande begränsningar, för huru långt staten bör äga och tukta med sin straffande hand.

Om jag från denna allmänna betraktelse öfver en teori, som nog

haft sin betydelse för utskottets hela åskådningssätt, öfvergår till att se på utskottets hemställan, så vill jag tillåta mig att begynna med den tredje eller sista punkten af densamma, der utskottet hemställer, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, »huruvida sådana eller andra affiktiva straff böra särskildt stadgas för brott mot person, vid iteration eller eljest försvärande omständigheter, när straffarbete likväl ej anses böra å brottet följa». Jag har sökt uti motionerna och uti utskottets framställning efter någon sådan motivering, som enligt mitt förmenande varit nödvändig för denna utskottets hemställan, men jag har icke funnit den. Enligt min åsigt hade det varit nödvändigt att visa, att de slags brott, för hvilka man här afser att få ett strängare straff, hafva på ett så oroväckande sätt tilltagit, att det verkligen kunde anses ondgängligen erforderligt att i väsentligare grad ändra det hittillsvarande straffsystemet genom införande af nya straffarter. Om jag ser på brottmålsstatistiken under tidsperioden från och med 1885 till och med 1896, således omfattande en tid af 12 år — 1896 är det sista året, för hvilket statistiken är tillgänglig — så befinnes det, att misshandelsbrotten, som ingå under rubriken »ringare misshandelsbrott och förseelser» — och det är ju just fråga om sådana, ej om gröfre misshandelsbrott — och uti hvilka utslag för dessa ofvannämnda år fallit, uppgingo år 1885 till 3,170, 1886 3,182, 1887 2,900, 1888 3,324, 1889 3,006, 1890 3,168, 1891 3,068, 1892 2,985, 1893 2,965, 1894 3,195, 1895 3,396 och 1896 3,393. Härutaf torde herrarne finna, att de tvenne sista åren förete en ganska väsentlig stegring. Men denna stegring är dock icke väsentligare, än att året 1888 hade att uppvisa en icke mycket underskjutande siffra. Från 1888 sjunka siffrorna ända till 1893; 1894 stiga de något, ehuru icke så väsentligt, 1895 och 1896 stiga de ytterligare. Nu tror jag icke, att brottens antal följa så vissa lagar, att man på grund af en höjning för 2 eller 3 år i antalet af vissa brottskategorier kan våga genast draga den slutsats, att straffsystemet genast behöfver ändras. Jag tror, att det erfordras en något större erfarenhet för att draga sådana viktiga slutsatser. Visserligen vill jag icke bestrida, att andra uttalanden, som man kan hafva hört och sett, och de erfarenheter, som man kan hafva gjort utanför statistikens område, kunna härvidlag hafva sin betydelse, men jag måste dock säga, att då man har lyckan ega en något så när noggrann statistik, så förefaller det mig, som om denna borde i främsta rummet läggas till grund för viktiga förändringar inom lagstiftningen.

Det är nu en särskild straffart, som lagutskottet antydtt kunna vara möjlig och som af åtskilliga tecken att döma ännu åtnjuter på åtskilliga håll en icke ringa aktning och tilltro — det är nemligen prygelstraffet. Prygelstraffet är utan tveivel icke olämpligt för vissa fall af brott, och i synnerhet för vissa slag af brottslingar, men det har den egendomligheten, till skilnad från åtskilliga andra straffarter, att, under det andra slag af straff kunna verka godt, kunna verka ingenting och kunna verka dåligt, prygelstraffet, der det icke verkar godt, nästan alltid verkar ytterst dåligt, och dertill kommer, att det är ganska svårt att med någon grad af visshet bedöma, när den ena eller andra effekten kommer att inträffa. Ty det beror i hög grad på

brottslingens egen subjektiva karakter, uti hvilken det är ganska svårt att intränga, både för domaren och för fängvårdstjenstemännen. Det är ju gifvet, att för ett i upprörande grad rått brott, för ett brott, som utvisar en hög grad af motbjudande öfvermod och ringaktande af andra människors rättssäkerhet, man nog med skäl kan föreslå användandet af detta straff, synnerligast om det med full bestämdhet inskränkes till viss alder. Men följden kan då blifva, att i och med detsamma man inför detta straff, i och med detsamma får man ock bereda sig på, att en del af de brottslingar, på hvilka det tillämpas, kommer att hemta icke tuktan, icke förbättring, utan förhärdelse och förråelse af straffet. Erfarenheten har också tillräckligt visat, hvilken betydelse det har, att staten sjelf bidrager genom sitt straffsystem till införandet och uppmuntrandet af ett rätt åskådningssätt.

Hvad beträffar det andra momentet i utskottets utlåtande, eller det, hvori utskottet hemställer, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, »huruvida i de fall, der enligt nu gällande lag enkelt fängelse antingen adömes omedelbart på kortare tid eller sättes i stället för bötesstraff, andra mera affliktiva trihetsstraff böra komma till användning», så måste jag äfven derom säga, att det förefallit mig synnerligen önskligt, om motiveringen hade innehållit någonting annat, än den nu gör. Då man säger, att det gamla vatten- och brödsstraffet hade betydligt kraftigare verkan, än det nuvarande »enkelt fängelse» såsom förvandlingsstraff har, och då man, såsom här gjorts i åtskilliga af motionärerna anförda yttranden, särskildt framhållit den erfarenheten, att icke så få bötesfångar nu skulle hellre spara på sina pengar och föredraga att sitta i fängelse, hvilket de förmenas icke skulle hafva velat göra förut — då förefaller det mig, som borde man kunnat påvisa, att förvandlingsstraffet i proportion till hela antalet bötesstraff nu är vida mer användt, än förvandlingsstraffet var det förut i proportion till hela antalet bötesstraff. Jag har icke haft tillfälle att för egen personlig del sätta mig in uti huru det härmed förhåller sig; jag vågar derfor icke bestrida, att det är så, som uppgifvits, men det förefaller mig, som om det vore en brist i utskottets motivering, då utskottet icke med siffror stödt det nu ifrågavarande andragandet.

Hvad som emellertid i denna punkt är afgjordt betänkligt, det är, att utskottet föreslagit Riksdagen att söka få till stånd en revision af de nuvarande svenska bötesstraffen, hvilken endast och allenast skulle träffa dess equivalent, förvandlingsstraffet, för att skärpa detta, men icke i ringaste man beröra sjelfva penningbötesstraffet.

Då man utgår från så moderna betraktelsesätt som de, hvilka förekomma såväl i motionen som i utlåtandet, borde man, synes det mig, icke hafva förbiset, att den nya strafflagstiftningen nästan enhälligt tenderar derhän, att bötesstraffet måste skärpas på ett sätt, i jämförelse med hvilket den svenska lagens nuvarande bötesstraff är en ren parodi. Vi hafva ju ett bötesstraff af högst 500 kronor. I ett par obetydliga undantag är det högre, men i allmänhet är maximum af bötesstraffet 500 kr. Redan den tyska strafflagen, tillkommen för 20 år sedan, har ett straffmaximum af skulle jag tro 3,000 riksmark, hvilket ju i alla händelser är många gånger högre än i vår lag. Den

italienska strafflagen, som ju anses såsom den för närvarande mest mönstergilla strafflagstiftningen, har bötesstraff, som gå ända upp till ett maximum af 10,000 francs, och det norska strafflagsförslaget har en bestämmelse, som jag skall tillåta mig att — den är ganska kort — i dess helhet uppläsa, för att visa, huru från den moderna strafflagstiftningens ståndpunkt denna fråga bedömes. Det heter i det norska strafflagsförslaget: »For Forbrydelser» — det norska strafflagsförslaget skiljer mellan »Forbrydelser» och »Forseelser» — kan idömes Böder fra Kr. 3,00 indtil Kr. 20,000,00 og for Forseelser fra Kr. 1,00 indtil Kr. 10,000,00. Indenfor disse Grænser bliver Boden som Regel at fastsætte saaledes, att den mindste Bod, der ilægges for en Forbrydelse, ikke gaar under den Dömtes antagelige Indtægt for 2 Dage, og den største ikke overstiger hans antagelige Indtægt for 3 Maaneder, og at den mindste Bod, som ilægges for en Forseelse, ikke gaar under hans Indtægt for $\frac{1}{2}$ Dag, og den største ikke overstiger hans Indtægt for $1\frac{1}{2}$ Maaned. I Tilfælde, hvor ingen Indtægt haves, der saaledes kan lægges til Grund, bliver Personens gjennemsnitlige, antagelige Forbrug at stille istedet. Derhos bør særligt Hensyn tages til den Dömtes Formuesforhold, og hvad han efter sine Livsforhold antages at kunne udrede».

Detta är således, som herrarne se, helt andra principer än de, som beherska vår lagstiftning i fråga om bötesstraffet. Hos oss kan det icke gerna komma i fråga med det ringa maximum, som bötesstraffet har, och det ringa utrymme, som lemnas för dess utmätande för rike och fattige, det kan, säger jag, hos oss icke komma i fråga, att en domstol, om en rik eller en fattig person begått precis samma brott under precis samma omständigheter, skulle utmäta straffet olika för den ene och den andre, och mig veterligt har det icke heller förekommit.

Enligt den strafflagstiftning, hvars hufvuddrag i nu förevarande afseende jag nyss antydt, skulle detta vara en oundviklig regel, ty ändamålet med straffrätten är ju att tillfoga dem begge, som gjort samma gerning, lika svårt obehag, men man tillfogar icke den fattige och den rike lika stort obehag genom att döma den förre till förlust af några dagars existens och den senare till förlust af ett lyxföremål. en låda cigarrer eller något dylikt.

Alla dessa synpunkter, som jag nu har tillåtit mig framhålla, men framför allt den sista, som efter min tanke gör, att det är underligt, att man, såsom skett någonstädes i dessa skrifter, kan kalla förvandlingsstraffet för en parodi, utan att utsträcka samma sarkasm till det svenska bötesstraffet i dess helhet, alla dessa synpunkter, säger jag, gjorde, att jag, då detta utlåtande kom, var mest böjd att yrka afslag å detsamma, men sedan nu Första Kammaren verkligen sväljt det beska pillret af den vilkorliga domen, om det också insockrats uti så ljuftva förhoppningar som förhoppningen om vatten- och brödstraffets och om prygelstraffets införande, så vill jag för min del icke vara med om att yrka afslag på den ifrågavarande framställningen, utan jag skall för min del be att få yrka bifall till densamma, men jag gör det helt och hållet *derför*, att den första punkten uti utskottets hemställan efter min tanke är så ytterst behjertansvärd, då ju den vilkor-

liga domen bland alla de teorier, med hvilka den i våra dagar så ytterst lifaktiga straffrättsvetenskapen framkommit, synes mig vara det institut, som kommit till den mest oomstridda giltighet och segerkraft. Derfor gör jag det, och icke af något annat skäl. Jag gör det, herr talman, med uttalaude af den förhoppningen, att, när regeringen får denna skrifvelse ifrån Riksdagen, den måtte med större omsigt och grundlighet än den, hvar till utskottets hemställan egentligen skulle behöfva för-anleda, behandla ämnet i dess helhet.

Af dessa skäl är det, som jag nu yrkar bifall till utskottets hem-ställan.

Med herr Staaff förenade sig herrar *Nydaahl, Eriksson* i Elgered, *K. G. Karlsson, Eriksson* i Bäck, *Berg* och *Branting*.

Herr Petersson i Fräntorp yttrade: Herr grefve och talman! Det är nog sant, att lagstiftningen gått i den rigtningen att förbättra fångarnes ställning, men man har verkligen i det fallet gått så långt, att det nära nog urartat till lättsinne. Om det t. ex. händer, att en yngling blir rusig och ute på stigar och vägar öfverfaller fredliga personer, att han sedan blir instämd och ådömd böter, men icke har någon-ting att betala med och därför skickas till häktet, så tycker han sedan, när han kommer ut, att fängelsestraffet icke varit någon skam, utan talar tvärtom om huru godt de haft der inne, mycket bättre, än han hade hemma. Detta gör, att han kanske snart förnyar sitt brott, ty hvad gör det, tycker han, om jag kommer i häktet?

Ja, det har gått så långt, att en landtbrukare, som blef dömd till 2 eller 3 månaders fängelse för ett slagsmål af den svåra beskaffenhet, att det ej kunde försonas med böter, förklarade, när han kom ut, att han aldrig hade haft så goda dagar i hela sitt lif. Jag har t. o. m., sade han, ökat två tum i groflek. Är det nu så, att staten måste föda sina fångar, så bör den väl åtminstone icke behöfva goda dem. Jag kan därför icke fatta annat, än att det behöfver blifva högre straff på dylika förbrytare.

Här har nu talats om vatten- och brödstraffet och dess skadlighet. Ja, det kan ju vara sant, att, såsom det begagnades, innan det bort-togs år 1884, det var ett mycket strängt straff och kunde föranleda obotliga sjukdomar. Men här är ju endast föreslaget, att det skulle användas vissa dagar efter som fången tål vid, och att han sedan åter skulle få sin fulla försörjning.

Om vi gå till Stockholm, så känna herrarne, att det det finnes en arbetare Larsson, den sig så kallande »nye Kristus», som brukade sätta sina qvinliga anhängare på svältkur, till dess de voro nära att dö. Jag undrar, om det vore för mycket, om han finge komma in på häkte och sjelf få reda på hvad det är att svälta. Jag tror då, att han icke skulle göra om sitt experiment flere gånger.

Hvad vidare angår herr Carl Perssons yttrande om den vilkorliga domen, tror jag icke, att man behöfver befara, att, om sådan skulle införas, personer skulle blifva mindre rädda att begå förbrytelser, ty det är ju icke säkert, att en åtalad i hvarje fall blir vilkorligt dömd, utan det beror på domaren. Men säkert är, att om en förbrytare

får en vilkorlig dom, så kommer han derigenom att afhållas från brott. Derför tror jag, att denna lagförändring är på sin plats.

Det kunde ju vara mer att säga i denna fråga, men då den siste talaren icke yrkat afslag, så skall jag icke längre upptaga kammarens tid.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit hvartera af de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Ang. ändrade
straffbestäm-
melser i värn-
pligtslagen.

Föredrogs vidare lagutskottets utlåtande n:o 70, i anledning af väckt motion angående ändrade straffbestämmelser i värnpligtslagen.

I motion n:o 144 inom Andra Kammaren hade herr *S. Boëthius* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, huruvida ej genom förändrade bestämmelser i värnpligtslagen det missförhållandet må kunna rättas, att en stor del af den värnpligtiga ungdomen straffas med fängelsestraff för förseelser mot värnpligtslagen, samt att Kongl. Maj:t derefter ville till Riksdagen göra den framställning, hvartill en dylik utredning finnes böra föranleda.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

I afgifven reservation hemställde deremot herr *Ohlsson* i Vexjö:

att Riksdagen i anledning af förevarande motion måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån, till åstadkommande af rättelse i det af motionären anmärkta missförhållande, nu stadgade bötes- och förvandlingsstraff för förseelser mot värnpligtslagen må kunna afskaffas eller mot andra lämpliga straffarter utbytas, samt att Kongl. Maj:t derefter, så fort ske kan, ville för Riksdagen framlägga de förslag, till hvilka utredningen finnes föranleda.

Herr Boëthius begärde ordet och yttrade: Herr talman, mina herrar! Utskottet har icke förnekat, att ett missförhållande här föreligger, utskottet har icke heller förnekat, att den motion, jag tagit mig friheten framställa, är i och för sig berättigad, men utskottet har dock afstyrkt den, förnämligast på den grund, att denna sak icke skulle behöfva särskildt behandlas till följd af sitt sammanhang med den fråga, vi nyss afgjort. Mig åter synes, att ett bifall till min motion helt enkelt är en naturlig konsekvens af det beslut, vi nyss fattat, och detsamma har äfven varit Första Kammarens uppfattning.

Vid utskottets utlåtande finnes fogad en reservation af herr Ohlsson, i hvilken åtskilliga af utskottets ledamöter instämt, och i denna reservation har frågan ytterligare utredts och ett förslag framstälts, som

enligt min uppfattning är egnadt att ännu mera föra saken framåt, *Ang. ändrade straffbestämmelser i värnpligtslagen.* hvilket förslag helt och hållet faller inom räckvidden för min motion.

Under sådana förhållanden skall jag, herr grefve och talman, inskränka mig till att nu blott yrka bifall till hrr Ohlssons reservation.

(Forts.)

Vidare anfördes icke. Med afslag å utskottets hemställda biföll kammaren herr Ohlssons reservation.

§ 11.

Föredrogos hvar för sig och biföllos lagutskottets utlåtanden:

n:o 71, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, innefattande bestämmelse om municipalsamhäl- len, och

n:o 72, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser rörande af- och tillträde af ecklesiastika boställen.

§ 12.

Likaledes bifölls Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts här- efter föredragna utlåtande n:o 25, i anledning af kammarens åter- remiss af utskottets utlåtande n:o 5 på grund af väckt och till utskottet remitterad motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring af förordningen angående expeditionslösen i fråga om lagfart å fast egendom; och skulle detta beslut, jemlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kam- maren.

§ 13.

Efter föredragning dernäst af sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden:

n:o 5, i anledning af väckta motioner dels om upphörande af giltigheten utaf förbehåll, som vid skatteköp af s. k. rekognitionshemman gjorts derom, att hemmanen alltid skola vara oskiljaktiga från de bruk, hvarunder de lyda, dels ock om ändrad lydelse af 30 § i lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896, och

n:o 6, i anledning af väckt motion om ändring af hittills gällande bestämmelser i afseende på ordningen och sättet för vinnande af skattemannarätt till hemman och lägenheter af krononatur, biföll kam- maren hvad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 14.

Företogs till behandling sammansatta stats- och lagutskottets ut- *Ang. ändringar* låtande n:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner dels med för- *i grufvestad-* slag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den *gan m. m.*

Ang. ändringar i grufvestadgan m. m. 16 maj 1884, dels ock om tillgodogörande af den kronan tillkommande jordegareandel i grufva, äfvensom i ämnet väckta motioner.
(Forts.)

Genom en den 22 januari 1898 till Riksdagen aflåten proposition (n:o 29) hade Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bifogade, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga ett propositionen bilagdt förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884.

Vidare hade Kongl. Maj:t i proposition (n:o 30) af samma dag, den 22 januari 1898, med åberopande af propositionen närlagdt statsrådsprotokoll öfver civilärenden, föreslagit Riksdagen att, derest det i ofvannämnda proposition för Riksdagen framlagda förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884 blefve i hvad det afsåge 17, 22 och 65 §§ grufvestadgan till lag upphöjdt, medgifva, att Kongl. Maj:t tills vidare skulle ega, i den ordning, som af Kongl. Maj:t närmare bestämdes,

dels att åt svenske män, mot årlig afgift och under de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t faststälde, under en tid för hvarje gång af högst trettio år upplåta begagnandet af den kronan tillkommande jordegareandel i grufva, med rätt derjemte för den, som erhållit upplåtelsen, att vid upplåtelsetidens utgång ega företräde till jordegareandelens öfvertagande äfven för en förnyad upplåtelse, derest sådan ifrågakomme;

dels ock att, om icke någon finnes, som ville och kunde öfvertaga begagnandet af jordegareandelen, efter omständigheterna i hvarje särskildt fall antingen vidtagna erforderliga åtgärder för bevarande åt kronan af jordegareandelen eller ock låta rätten till densamma förfalla.

I sammanhang med förenämnda kongl. propositioner hade utskottet haft att behandla trenne i samma ämne inom Andra Kamnaren afgifna motioner, nemligen n:o 155 af herr *Hj. Branting*, n:o 172 af herr *S. J. Kardell* och n:o 213 af herrar *L. Dahlstedt* och *G. Kronlund*.

Utskottet hemställde emellertid,

att Riksdagen, med afslag å de kongl. propositionerna samt å de af herrar Kardell, Branting samt Kronlund och Dahlstedt väckta motioner, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t taga i öfvervägande, huruvida icke frågan om tillgodogörandet af statens jordegareandel uti sådana grufföretag, om hvilka i detta ärende är fråga, må kunna lösas i den af utskottet angifna riktning, samt att Kongl. Maj:t ville efter utredning härutinnan till nästkommande Riksdag i ämnet afgifva nytt förslag.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Jansson i Taberg: Herr talman, mina herrar! Som kamnaren behagade finna, resultera samtliga i detta ämne väckta motioner deri, att staten skall afstå sin jordegareätt till mineralfyndigheter på odisponerad kronojord till mutaren. I motionen n:o 155 säges nemligen i klämman, »att inmutare af malmfyndighet å odisponerad krono-

jord må komma i åtnjutande af kronans jordegareandel mot godt-^{Ang. ändringar}
görelse af en viss årlig afgäld».
^{i grufvestad-}
^{gan m. m.}

Motionen n:o 172 yrkar, att »staten skall vid inmutning på odisponerad kronojord uttaga sin jordegareandel i form af en afgäld eller s. k. royalty».

(Forts.)

Och i motionen n:o 213 yrkas, att jordegareandelen må tillkomma inmutaren, dock att denne skall vara pliktig att af den årsvinst, som af grufvörelsen må uppstå, sedan å deri nedlagdt kapital afräknats sex procent årlig ränta, till kronan erlægga tjugu procent i afgäld».

Som herrarne behagade finna, förhåller det sig så, som jag nyss nämnde, att i motionerna yrkas, det staten skall afstå jordegareätten till inmutaren under vissa uppräknade villkor. Då emellertid Riksdagen och särskildt Andra Kammaren vid alla tillfällen på senare åren, då denna fråga varit före, ganska kraftigt uttalat den meningen, att staten skall bibehålla sin jordegareätt, så är det gifvet, att jag, som äfven förut uttalat mig härför, fortfarande står på samma ståndpunkt derutinnan.

Beslutet om jernvägens byggande från Gellivare mot riksgränsen har också, som vi veta, framkallat en lifvig inmutningsfeber der uppe. Denna rusning på inmutningar utefter hela den fyndiga del af landet, som banan kommer att genomgå, visar oförtydbart, att fyndigheter finnas, och detta gifver också stöd för den åsigten, att man bör kraftigt hålla på, att staten skall uttaga sin jordegareätt. Då nu också Gellivare, Luossavaara och Kiirunavaara bolag hafva sina utmål bestämde före 1889 års förordning och således redan äro i besittning af statens förutvarande jordegareandel, och det icke heller torde komma i fråga att af dem utkräva någon jordegareätt, så är det så mycket nödvändigare, att staten tillgodogör sig de jordegareandelar, som den ännu kan hafva rätt till, nemligen till de fyndigheter, som inmutats efter tillkomsten af 1889 års förordning.

Men då man utgår från den åsigten, att staten bör tillgodogöra sig denna sin rätt, så uppställer sig den frågan, huru detta lämpligen skall ske. Man har då att välja på arrendesystemet och afgäldssystemet. För min del har jag redan förut i Riksdagen uttalat mig för den meningen, att 66 § i grufstadgan kan och bör för staten lika väl som för hvarje annan jordegare i landet användas för tillgodogörande af jordegareätten. Men som den meningen icke tyckes vara allmän åminstone, för närvarande, vill jag icke vidare uppehålla mig vid den saken. Återstår då att välja mellan arrende- och afgäldssystemet, af hvilka jag för min del anser, att arrendesystemet, såsom det enda, som bibehåller staten vid jordegareätten, äfven för framtiden är i princip riktigt.

Men då stora och verkliga svårigheter för frågans lösning äfven på denna väg förefinnas, och då äfven i utskottet har uttalats den meningen, att hvarken det ena eller andra systemet uteslutande kan tillämpas i princip, torde den lösning af frågan, utskottet föreslår, vara lämpligast. Det heter också på sid. 50 i utskottets betänkande: »Den tanken, att staten bör behålla eganderätten och den framtida dispositionsrätten till sin jordegareandel, kan enligt utskottets förmanande genomföras på ett sätt, som i det väsentliga ansluter sig till det s. k.

Ang. ändringar
i grufvestad-
gan m. m.
(Forts.)

afgäldssystemet. Sådant skulle innebära, att begagnandet af statens andel skulle för en viss bestämd tidsperiod tilläggas inmutaren, och detta på sådant sätt, att hans öfvertagande af statens jordegareandel för den bestämda perioden mot utgörande af en viss till sina grunder fastställd afgift skulle blifva ej blott hans rättighet, utan ock hans skyldighet, derest han ville bearbeta grufvan».

I denna punkt anser jag, att utskottet har gauska lyckligt angifvit en möjlighet till frågans lösning på ett tillfredsställande sätt. Det är en kombination, kan man kalla det, af arrende- och afgäldssystemen, der grufvegaren förpligtas att till staten erlægga *värdet af en viss kvantitet af den uppfordrade malmen såsom arrendeafgift*, som äfven kan kallas en afgäld.

Upplåtelsen måste lemnas i vissa tidsperioder; och hvad den omständigheten beträffar, säger utskottet på sid. 51: »Likaledes måste komma under noggrant öfvervägande, för huru lång tid hvarje gång en allmän reglering från statens sida af upplåtelse bör ega rum» — — — — och vidare »i hvilket afseende den af Kongl. Maj:t angifna tidsbegränsning förefallit utskottet kunna vara lämplig».

Vid denna sak vill jag emellertid anmärka, att jag för min del anser en upplåtelse på kortare tid än den af Kongl. Maj:t föreslagna snarare mera tilltalande än en längre.

Om nu detta utskottets betänkande antages af kammaren — det är antaget af Första Kammaren förut — och skrifvelsen sålunda kommer till stånd, så återstår frågan om åtskilliga i Kongl. Maj:ts proposition föreslagna ändringar i grufvestadgan; med dem anser jag i likhet med utskottet, att det kan anstå, tills frågan i sin helhet blir tagen under förnyad pröfning.

På grund af hvad jag sålunda yttrat ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fredholm: Jag skall bedja att för min del få tillkännagifva, att jag kommer att yrka bifall till ifrågavarande hemställan af sammansatta stats- och lagutskottet, och att jag icke egentligen har något att anmärka mot den motivering, som föregår utskottets hemställan.

I likhet med utskottet finner jag önskvärdt, att staten i en blifvande grufvestadga fasthåller sin eganderätt till den kronojord, på hvilken grufvan är befintlig. Jag vill också hålla med om, att det är förmanligare eller i alla händelser mera praktiskt att uttaga ersättningen för dispositionen af kronans jordegareandel i form af afgäld än på något annat sätt.

Visserligen säger utskottet, att »svårigheten i fråga om afgäldssystemet hänför sig hufvudsakligen till frågan om lämpligaste sättet att bestämma afgäldens storlek eller de grunder, efter hvilka den bör fastställas». Men denna svårighet är icke mindre, hvilken annan form för godtgörelse man än vill stipulera. Svårigheterna äro förknippade med den omständigheten, att aftalet måste göras för någon längre tid. Just detta, att man icke kan i ett gifvet ögonblick öferskåda, huru framtiden sedermera kommer att utveckla sig, gör det svårt att då

kunna fastställa, huru mycket rätteligen skall betalas i en mer eller mindre aflägsen framtid.

Utskottet säger vidare rörande fastställandet af afgäldens storlek: »Ett missgrepp i fråga om grunderna för afgäldens bestämmande kan då efter vunnen erfarenhet lättare rättas, än om det blifvit begånget samtidigt dermed, att staten för all framtid afhände sig sin rätt i grufföretagen» etc.

Hvad utskottet här yttrar vill jag särskildt betona. Då fråga var om att remittera den kongl. propositionen, tillät jag mig att uttala önskvärdheten af att vid bestämmandet, huru med dessa frågor för framtiden skulle ordnas, fasthålla, att förvaltningen af kronans jordegareandel skulle bestämmas »efter de grunder, som Riksdagen derom föreskrifver», hvilket är fullt öfverensstämmande med stadgandet i 77 § regeringsformen. Jag vill åt Riksdagen för all framtid förbehålla rättigheten att ändra de grunder, efter hvilka afgälden skall utgöras, allt efter som erfarenheten visar sådana ändringar vara nödvändiga. Det är alldeles klart, att äfven om Riksdagen bestämmer grunderna, skall det blifva Kongl. Maj:t, som kommer att tillämpa dem. Men jag vill, att Kongl. Maj:t skall administrera denna angelägenhet efter de grunder, Riksdagen bestämmer, och ej sjelf föreskrifva grunderna. Likaledes är det tydligt, att, om någonting blir aftaladt med en grufegare efter grunder, som Riksdagen bestämt, en ändring af dessa grunder naturligtvis icke kan medföra någon retroaktiv verkan på förut gjorda aftal.

Iakttag er man icke detta, att Riksdagen skall bestämma grunderna och när som helst kunna ändra dem, skall man alltjemt komma i samma svårigheter, som sammansatta stats- och lagutskottet här framhållit, men som det icke inlåter sig på att försöka lösa. Må man icke komma och säga, att det skall för Riksdagen vara förenadt med synnerligen stora svårigheter att på sådant sätt alltjemt bevaka kronans jordegarerätt och bestämma grunderna för förvaltningen. Hade vi icke häromdagen just på grund af 78 § regeringsformen till afgörande en fråga om försäljning utaf, jag tror, 2 kvadratmeter jord i Ystad. Alltjemt får ju Kongl. Maj:t komma in till Riksdagen med begäran om Riksdagens tillstånd, när det gäller att försälja eller öfverlåta kronans jord. Aldrig har jag dock sett, att ett sådant tillvägagående mött svårigheter eller försvårat ärendets afgörande.

Mot införandet i grufvestadgan af ett sådant stadgande som det, att den, som till nyttjanderätt fått åt sig upplåten kronojord, vore skyldig att ställa sig till efterrättelse de vilkor, Riksdagen för upplåtelsen bestämmer, kunna invändningar nog göras. Med all sannolikhet skall man säga: Hvad innebär ett sådant stadgande för trygghet för den, som åt sig fått upplåten en grufva? Huru kan man tänka sig, att någon under sådana förhållanden kan vara benägen att lägga ned kapital och stora kapital i ett företag, som måste grunda sig på en lång framtid? Derpå svarar jag: Det är icke i någon mån farligare för en grufegare att lita till, att Riksdagen icke ställer honom i svårigheter, än för en hvitbetssockerfabrikant i Skåne, ty denne är i det hänseendet redan fullkomligt likställd med hvad en grufegare skulle blifva, därför att den förres hela ekonomi och industri är beroende på Riksdagens beslut. Det

Ang. ändringar
i grufvestad-
gan m. m.
(Forts.)

Ang. ändringar
i grufvestad-
gan m. m.
(Forts.)

är naturligen ingen skilnad, om man vid drifvandet af ett industrielt företag är skyldig att betala en viss afgäld eller för drifvandet af ett sådant företag måste trygga sig till, att man får en särskild extra premie af staten. Men då Riksdagen har rättighet att när som helst ändra villkoren för hvitbetssockerindustrien, skulle man med anledning deraf kunna säga, att den omständigheten utgjorde ett hinder för tillkomsten af hvitbetssockerfabriker, och att ingen menniska skulle vilja vara med om att nedlägga arbete och kapital i en sådan industri. Dock se vi, att man gjort det. Ingen har någonsin dragit i betänkande att nedlägga kapital och stora kapital i denna industri, därför att man varit fullkomligt viss derom, att Riksdagen icke någonsin komme att fatta beslut, som skulle kunna menligt inverka på en viktig näringsgren. Och den vissheten synes mig ock, att grufegarne borde kunna hysa. Det är detta, jag velat nämna, emedan jag anser Riksdagens förvaltningsrätt enligt 77 § regeringsformen vara en ytterst viktig omständighet att iakttaga vid affattande af de bestämmelser, den blifvande grufvestadgan skall komma att innehålla.

Vidare skulle här kunna vara åtskilligt att nämna i andra detaljer. Men i likhet med hvad utskottet säger, att det torde, enligt utskottets förmenande, vara mindre lämpligt att vidröra åtskilliga ändringsförslag, som stå i samband med hufvudprincipen i hela denna fråga, så anser också jag det vara öfverflödigt att derom orda, när man nu hänskjutit ärendet till Kongl. Maj:t och har förhoppning om, att denna fråga måtte från Kongl. Maj:t återkomma i sådant skick, att det motsvarar det moderna samhällets kraf på att statens öfverhöghetsrätt icke blir tillbakasatt. Med uttalandet af dessa förhoppningar, herr talman, skall jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Hufvudfrågan här är icke, synes det mig, huruvida den afkastning, som bör staten tillkomma af fyndigheter å krouojord, bör bestämmas genom utbudande å arrende eller genom fixerande af en viss afgäld — denna må nu fixeras en gång för alla eller regleras efter vissa tider — utan hufvudfrågan gäller här, huruvida staten skall, såsom utskottet säger, för framtiden i sin hand behålla eganderätten till statens andel i grufvor å kronojord eller öfverlåta denna rättighet på inmutaren. Det är den förra grundsatsen, som häfdats i Kongl. Maj:ts proposition. Då nu utskottet uttalar sig för denna grundsats, och då vidare hvad utskottet föreslagit i fråga om sättet för bestämmande af den kronan tillkommande afkastning synes mig vara, såsom här antydts, en ganska lyckligt funnen kombination af de båda systemen, har jag för min del ingenting att invända mot den af utskottet föreslagna skrifvelsen.

Herr Branting: Här eger det egendomliga förhållande rum, att alla parter äro nöjda. Kongl. Maj:t har fått propositionen afstyrkt, motionärerna hafva fått sina motioner afstyrkta. Men ändå tror jag, att alla äro belättna med det slut, hvartill utskottet kommit. Förhållandet är nemligen, att den motsättning, herr civilministern nyss framhållit, eger rum mera i form än sak. Det har aldrig från motionärernas sida — i hvarje fall icke i den af mig framburna motionen

-- kunnat vara tal om, att staten skulle »afhända sig eganderätten» till sin anpart i grufva. Läser man vidare, framgår deraf, att det öfverlåtande af kronans jordegareandel åt inmutaren, hvarom der talas, skulle försiggå på det sättet, att det skedde mot godtgörelse af viss årlig afgäld, hvars belopp Riksdagen vore i tillfälle att efter sig företeende omständigheter bestämma. Ja, på sådana villkor är det icke så farligt, trodde jag, när motionen aflemnades, så att då kunde man vara med om, att inmutaren finge hafva den formella rätten. Vill emellertid utskottet och Kongl. Maj:t gå längre, är jag naturligtvis den siste att motsätta mig detta.

Herr talman, i öfverensstämmelse dermed skall jag också yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Efter föredragning af bevillningsutskottets betänkande n:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om ändring i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda betänkande hemställt.

§ 16.

Föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 73, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om vissa aktiebolag, som drifva lånerörelse.

§ 17.

Lagutskottets memorial n:o 74, i anledning af Första Kammarens återremiss af vissa delar utaf lagutskottets utlåtande n:o 67 i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skyddskoppymningen i riket, som härefter föredrogs, lades till handlingarna.

§ 18.

Företogs till behandling lagutskottets utlåtande n:o 75, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873.

*Om ändrad
lydelse af 18 § i
dissenterlagen.*

Genom proposition, n:o 33, af den 22 sistlidne januari hade Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse af 18 § i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873.

Härigenom förordnas, att 18 § i förordningen angående främmande

Om ändrad trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873 skall erlydelse af 18 § i hålla följande ändrade lydelse:

dissenterlagen.

(Forts.)

Underlåter främmande församlings föreståndare eller prest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, eller gör han, i afseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsbevis derom, sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt; dömes till böter från och med fem till och med ett tusen riksdaler eller fängelse i högst sex månader.

Viger främmande trossamfunds prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter, högst ett tusen riksdaler. Söker sådan prest, der vigsel af honom förättas, nödga eller locka make att med andra maken träffa aftal om deras barns uppfostran i främmande troslära, eller döper han barn, som enligt gällande bestämmelser icke må i främmande troslära uppfostras; vare lag som nu är sagdt.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, under förklarande, att Kongl. Maj:ts förevarande proposition icke kan i oförändradt skick bifallas, ville för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse af 18 § i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873.

Häri genom förordnas, att 18 § i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning den 31 oktober 1873 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Underlåter främmande församlings föreståndare eller prest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, eller gör han, i afseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsvis derom, sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt; dömes till böter från och med fem till och med ett tusen riksdaler eller fängelse i högst sex månader.

Viger främmande trossamfunds prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter, högst ett tusen riksdaler. Söker sådan prest, der vigsel af honom förättas, nödga eller locka make att med andra maken träffa aftal om deras barns uppfostran i främmande troslära; vare lag som nu är sagdt.

Häremot hade reservation afgifvits af herrar *Hasselrot*, *Husberg*, *Nilsson* i Skärhus, *Ohlsson* i Vexjö, *Jönsson* i Gammalstorp och *Back Per Ersson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om antagande af föreliggande proposition, undantagandes sista punkten i andra stycket af deri innefattade lagförslag.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde

*Om ändrad
lydelse af 18 § i
dissenterlagen.
(Forts.)*

Herr Waldenström: När den kongl. proposition, som är föremål för detta lagutskottets betänkande, remitterades till lagutskottet, tog jag mig friheten att yttra några ord om densamma. Propositionen har kommit fram med anledning af en skrivelse från Riksdagen, en skrivelse, deruti Riksdagen begärde en bestämd ändring i den sjette paragrafen af dissenterlagen. Men den kongl. propositionen innehåller i stället en ändring af 18 § i samma förordning och någonting, som Riksdagen aldrig har begärt och säkert aldrig heller har tänkt.

Men det är nu icke detta, jag egentligen ville fästa mig vid, utan det är *innehållet* af den föreslagna förordningen. Det heter der:

»Underlåter främmande församlings föreståndare eller prest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, eller gör han, i afseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsbevis derom, sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt; dömes till böter från och med fem till och med ett tusen riksdaler eller fängelse i högst sex månader.»

Man kan ju vid första påseende icke hafva någonting emot denna punkt. Såsom jag vid remissen sade, så låta ju orden — så allmänna som de äro — ganska oskyldiga. Men de hvila på en historisk händelse, som ger åt dem en färg, som alldeles icke är bra. Den historiska anledningen var nemligen den, att en person, tillhörande den katolska församlingen i Stockholm, skulle gifta sig med en luthersk kvinna, som var skild från sin man. Vederbörande katolska församlings pastor förklarade i hans betyg, att han såsom katolik icke vore berättigad att gifta sig med en fränskild kvinna. Saken löstes på det sättet, att den katolske biskopen uteslöt mannen ur den katolska församlingen, hvarigenom han kom att hamna i den lutherska kyrkan, och en luthersk prest fick nöjet att viga honom. Jag antager, att Kongl. Maj:ts förslag, om det antages, skall komma att i alla liknande fall resultera på samma sätt. Den katolske presten kommer alltid att, sin kyrkas beaktelse trogen, vägra vigsel mellan en katolik och en fränskild kvinna, och följderna blifver då, att katoliken antingen måste vända sig till en luthersk prest eller till den borgerliga myndigheten. Ty då den katolska kyrkan hos oss icke är stats- utan frikyrka, så kan man icke tvinga en katolsk prest att viga något par alls. Men jag skall lemna denna del af förslaget; må den gå, men resultatet blifver så som jag nu nämnt, och så är lagen utan betydelse.

Vidare kan det ju anses vara skäligt, hvad som står i andra styckets första punkt, nemligen: »viger främmande trossamfunds prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter, högst ett tusen riksdaler.» Denna del af förslaget är ordagrant hvad som står i nuvarande dissenterlag. Och derom är ingenting att säga, eftersom det hvilar ansvar äfven på en luthersk prest, som på samma sätt sammanviger makar. Men deremot kan jag på inga vilkor vara med om det tillägg, som sedan följer, när det i nästa punkten af det kongl. förslaget heter: »Söker sådan prest, der

Om ändrad lydelse af 18 § i dissenterlagen.

(Forts.)

vigsel af honom förrättas, nödga eller locka make att med andra maken träffa aftal om deras barns uppfostran i främmande troslära, eller döper han barn, som enligt gällande bestämmelser icke må i främmande troslära uppfostras; vare lag som nu är sagdt.» Utskottet har tillstyrkt punkten med den ändring, att orden: »eller döper han barn, som enligt gällande bestämmelser icke må i främmande troslära uppfostras», strykas. Reservanterna herrar Hasselrot, Husberg, Nilsson, Ohlsson, Jönsson och Ersson hafva yrkat, att hela punkten må utgå, och till denna hemställan skall jag, herr talman, anhålla om bifall. Det förhåller sig nemligen så, att om en katolik skall gifta sig med en lutheran, så kan vigsel förrättas antingen af den katolske presten eller af en luthersk prest eller också af den borgerliga myndigheten. Men en katolsk prest viger aldrig makar af olika trossamfund, för så vidt de icke öfverenskomma, att deras blifvande barn skola uppfostras i den katolska läran. Och han kan vägra att göra det, emedan han icke är skyldig att viga dem alls.

Uti vår nuvarande dissenterlag står också, att om medlem af svenska kyrkan vill gifta sig med en främmande trosbekännare, så må makarne inbördes före äktenskapet öfverenskomma om, i vilkendera makens trosbekännelse de blifvande barnen skola uppfostras. Detta synes mig också vara mycket rimligt. Nu kommer en katolik med en luthersk qvinna till den katolske presten och säger, att han vill blifva vigd. Presten svarar honom: »Ja, om ni vill öfverenskomma, att edra barn skola uppfostras i den katolska läran, så skall jag viga eder; men vill ni icke det, så får ni gå till den lutherske presten eller också till de borgerliga myndigheterna för att erhålla vigsel.» Det är detta förhållande, som ligger till grund för den kongl. propositionen. Man menar nemligen, att detta är att nödga eller locka make att med den andra maken träffa aftal om deras barns uppfostran i främmande troslära. Ett af de justitieråd, som i högsta domstolen yttrat sig öfver lagförslaget, ansåg, att straff borde åläggas främmande prest, endast om han genom otillbörliga medel, såsom löften eller förespeglning af timliga fördelar eller dylikt, sökte förmå makarne till ett sådant aftal, hvarom här är fråga; men de öfriga justitieråden ville icke acceptera förslaget, och Kongl. Maj:t har icke heller velat göra det. Men ligger väl deri annat sagdt än detta: »de medel, som den katolske presten använder, må vara tillbörliga eller icke, han skall i alla fall straffas». Om den katolska kyrkan hos oss vore statskyrka, då vore förhållandet helt annat, men för närvarande kan den katolske presten helt enkelt säga: »utan detta aftal viger jag eder icke». Och dervid blir det. I sådant fall är lagförslaget kraftlöst, för så vidt icke meningen är, att presten skall åläggas straff äfven för en sådan vägran, emedan i densamma skulle kunna ligga ett tvång på den icke-katolske maken.

Ännu värre förhåller det sig med hvad Kongl. Maj:t proponerat i förslaget i fråga om främmande trossamfunds prest, som döper barn, hvilka enligt gällande bestämmelser icke må i främmande troslära uppfostras. Anledningen till att Kongl. Maj:t föreslagit ett dylikt stadgande är ett par under de senare åren timade händelser. Den ena inträffade i Södertelje. En katolsk prest döpte der på uppmaning af en katolsk arbetare ett barn, som denne hade med sin fästevinna.

Emedan qvinnan var lutheran, så ville presten i början icke döpa barnet, men när mannen förklararade, att så snart qvinnan blefve frisk, så skulle de gifta sig, och att barnet då skulle uppfostras i den katolska läran, så gjorde presten honom till viljes. Den andra händelsen inträffade på Gotland. Domkapitlet i Visby anmälde nemligen, att en metodistpastor hade döpt ett barn, tillhörande lutherska föräldrar. Ett sådant dop kan nu bero derpå, att den lutherske presten bor på långt afstånd eller att han är af sådan beskaffenhet, att föräldrarne icke kunna hafva något förtroende för honom. I närheten finnes då en metodistpastor att tillgå; föräldrarne uppmana denne att döpa deras barn, och han gör det. Och härför skall han, om Kongl. Maj:ts förslag antages, kunna dömas till sex månaders fängelse eller böter till ett belopp af 1,000 kronor! Jag frågar: anse herrarne verkligen, att man i slutet af nittonde århundradet, uti ett land, der protestantisk religionsfrihet sedan lång tid tillbaka i princip varit erkänd, skall kunna antaga en sådan lag?

Jag uttalade vid remissen af förslaget, att jag undrade, hvarifrån vederbörande statsråd fått idén till detsamma, eftersom hvarken Riksdagen eller kyrkomötet begärr en sådan lagbestämmelse. Kyrkomötet 1893 föreslog en lag om straff dels för den, som utan att vara prest döper, dels också för den, som låter sina barn döpas af personer, som icke äro prester; men det straff, som kyrkomötet föreslog, var helt och hållet af kyrklig natur. Ingen af kyrkomötets ledamöter hade fallit på den tanken att stipulera ett straff af sex månaders fängelse eller 1,000 kronor böter. Få se, kanske kyrkomötet i höst kommer att omfatta den tanken, eftersom två biskopar nu kämpat för och genomdrifvit densamma i Första Kamraren, men anno 1893 hade icke utvecklingen af den hierarkiska principen ännu hunnit så långt.

Herr talman! Med anledning af hvad jag nu anfört och då jag, liksom hvar och en annan, mycket väl inser, åt hvilka konsekvenser det nu framlagda förslaget syftar, skall jag för min del anhålla om bifall till den vid utskottets betänkande af herrar Hasselrot, Husberg m. fl. fogade reservationen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Annerstedt: Herr greve och talman, mina herrar! Den föregående talaren har enligt min tanke alldeles origtigt framställt innehållet af det lagförslag, som nu är under behandling, då han betonat, att detsamma komme att göra inskränkningar i principen angående religionsfrihet. Med den frågan har förslaget icke något att skaffa. Lagförslaget utgår derifrån, att, med fullt erkännande af religionsfrihetens grundsats, staten måste uppställa den fordran på presterskapet inom de religions-samfund, som blifvit erkända inom samhället, att det vid utföningen af sitt embete iakttaga regler, öfverensstämmande med dem, som svenska kyrkans presterskap vid straffansvar äro skyldiga att iakttaga. Det förhåller sig nemligen så, att, derest prest inom svenska statskyrkan skulle förfara på sätt, det förevarande lagförslaget angifver såsom varande en straffbar handling af prest, tillhörande främmande trossamfund, presten, tillhörande statskyrkan, komme att dömas efter en redan gällande lag, nemligen lagen angående embetsbrott af prest,

Om ändrad
lydelse af 18§ i
dissenterlagen.
(Forts.)

Om ändrad lydelse af 18 § i dissenterlagen. och blifva dömd till straff, som i stränghet väl kan mäta sig med de straff, som här äro föreslagna. Det kan från statens synpunkt icke vara likgiltigt, huruvida främmande trossamfunds prester anse sig strafflöst kunna sätta sig öfver de lagar, som gälla för det borgerliga samfund, inom hvilket de, såsom ett af staten erkändt presterskap, utöfva sina funktioner, och det är för förseelser, bestående i uppenbart trots mot statens lagar i de ämnen, som i förslaget blifvit upptagna, som det ifrågasättes, att de skola straffas. Det har aldrig med detta lagförslag afsetts att utöfva något tvång eller något förmynderskap i fråga om den religionsfrihet, som främmande trosförvandter här i Sverige tillerkänts.

Herr Waldenström sade, att Kongl. Maj:ts förslag innehölle något annat, än hvad Riksdagen begärt. Jag ber likväl att få fästa kammarens uppmärksamhet på innehållet i Riksdagens skrifvelse af år 1892. Det begärdes deri en sådan ändring uti förordningen den 31 oktober 1873, att prest af hvilken trosbekännelse som helst förbjödes att, vare sig före eller efter det personer, tillhörande olika trossamfund, med hvarandra ingått äktenskap, af dem fordra eller mottaga skriftlig eller muntlig förbindelse att låta uppfostra barnen i viss troslära, och att öfverträdelse af sådant förbud belades med straff. Således begärde Riksdagen mera, än hvad Kongl. Maj:t, af skäl, för hvilka redogöres i propositionen, ansett sig böra föreslå. Det förefaller mig tydligt, att det icke kan anses vara att träda trosfriheten för nära, att staten stadgar straff för de främmande trossamfunds prester, som locka eller tubba personer, tillhörande deras församlingar, att ingå aftal om barnens uppfostran i den främmande trosläran. Detta kan enligt min tanke så mycket mindre här i landet anses vara ett olämpligt stadgande, som, efter hvad för mig från fullt sakkunnigt håll uppgifvits, det icke är den katolska trosläran, som fordrar ett sådant tillvägagående från den katolske prestens sida, utan en bestämmelse, som den katolska kyrkan anser vara lämplig och tillämplig här i Sverige, men som alls icke tillämpas på andra orter.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som Kongl. Maj:t haft skäl att framkomma med det föreliggande förslaget, och att ingen orättvisa kan ligga deri, att ett tillvägagående, som, då det begås af svensk prest, straffas, äfven straffas, då det begås af prest, tillhörande främmande trossamfund, så att icke straffrihet fortfarande skall ega rum för främmande trosförvandters prester, som handla i uppenbart trots mot statens föreskrifter.

Den siste talaren har framhållit maximistraffet såsom synnerligen strängt. Det torde dock icke vara för någon i denna kammare okänt, att våra svenska domstolar i afseende å strafftillämpningen i allmänhet hålla sig mycket nära minimum af straffsatserna och att således maximum står i strafflagen egentligen såsom en gräns, hvilken i mycket ovanliga fall och vid mångfaldig iteration domstolarne kunna tillgripa. I öfrikt äro naturligtvis straffsatserna i en strafflag af den beskaffenhet, att olika meningar om deras lämplighet kunna förekomma. Derest i detta särskilda fallet straffsatsen anses vara för hög, torde den rätta åtgärden vara den, att ärendet återremitterades för erhållande af ett lägre maximum, och icke att lagen nu afslås på grund af straffbestäm-

melserna deri. Jag vill tillägga, att straffbestämmelserna äro valda med anledning af de yttranden i frågan, som i högsta domstolen vid lagförslagets granskning der afgåfvos.

Om ändrad lydelse af 18 § i dissenterlagen.

(Forts.)

Af hvad jag nu har sagt torde framgå, att Kongl. Maj:ts förslag icke kan anses såsom någon inskränkning uti trosfriheten, utan endast häfdar den enligt mitt förmenande riktiga grundsatsen, att hvad som är förbjudet och med straff belagdt för svenska kyrkans presterskap också bör vara straffbart, derest det begås af prest, tillhörande ett sådant främmande trossamfund, som är af svenska staten erkändt och atnjuter förmanen af statens skydd.

Herr Byström: Herr talman! Jag är i väsentliga delar förekommnen af herr Waldenström, i hvars anförande jag för öfrigt ber att få instämma, och vill nu blott vidare anföra följande.

Jag beklagar i hög grad, att Kongl. Maj:t kommit fram med ett förslag sådant som det föreliggande vid denna tid, d. v. s. ända upp i slutet af det nittonde århundradet. Men liksom utskottet vågat taga bort ett af de sväraste uttrycken i paragrafen, så hoppas jag, att Andra Kammaren skall veta taga det andra steget och borttaga den andra delen af den punkt, mot hvilken anmärkningar framställts. Jag skall därför endast be att få yrka bifall till den reservation, som är afgifven utaf herrar Hasselrot, Husberg m. fl., och i hvilken hemställles, att denna del af paragrafen måtte utgå.

Herr Waldenström: Herr statsrådet och chefen för kongl. justitiedepartementet sade, att den kongl. propositionen icke innehåller något annat, än hvad Riksdagen skrivit till Kongl. Maj:t. Ja, det är ju möjligt, att herr statsrådet har i Riksdagens skrivelse sett någonting, som jag icke ser der; men det skulle vara mycket intressant att höra, *hvar* herr statsrådet har läst en sådan hemställan från Riksdagen som den, att om prest döper barn, som enligt gällande bestämmelser icke må i främmande troslära uppfostras, så må presten vara hemfallen till straff af sex månaders fängelse eller ett tusen riksdalers böter. Det har aldrig stått i någon Riksdagens skrivelse; det har aldrig stått i någon kyrkomötets skrivelse; det har *aldrig väckts förslag* derom i Riksdagen; det har aldrig väckts förslag derom i kyrkomötet — det är hela saken. Det är det allra mest orimliga, man någonsin kan tänka sig, att år 1898 i vårt land framkomma med förslag till ett sådant stadgande.

Hvad nu beträffar den andra frågan, nemligen om straff för prest af främmande trosbekännelse, som söker att locka eller nödga en lutheran till att låta sina barn uppfostras i den katolska kyrkans lära, yttrade herr statsrådet, att för främmande trossamfunds prester bör gälla samma regler som för svenska prester, så att hvad som vore belagdt med ansvar för svenska lutherska prester också borde vara belagdt med ansvar för prester af främmande trossamfund. Ja, det är precis min grundsats, men det är tvärt i strid mot den kongl. propositionens innehåll. Ty om en katolik och en lutheran komma till en luthersk prest och begära att blifva vigda, och den lutherske presten då anhåller, att deras barn måtte uppfostras i den lutherska läran, så är han icke

Om ändrad tydelse af 18 § i dissenterlagen.
(Forts.)

underkastad något straff alls. Men om kontrahenterna vända sig till en katolsk prest, och denne anhåller, att, om de vilja ha hans tjänst till vigseln, de då också skola enligt lag öfverenskomma att uppfostra sina barn i den katolska läran, så är han utsatt för straff af sex månaders fängelse eller 1,000 riksdalers böter.

Uti den kongl. propositionen till 1894 års Riksdag, n:o 28, § 3, heter det: »Anlitar främmande kristen trosbekännare prest inom svenska kyrkan om själavård, må sådan icke förvägras». Låt oss då tillämpa samma grundsats äfven på främmande trosförvandter! Tro herrarne, att det då komme att heta såsom Kongl. Maj:t nu föreslår: »Anlitar medlem af svenska kyrkan främmande prest att göra honom någon själavårdstjänst, t. ex. förrätta ett dop, så skall han vägra det, annars skall han straffas med 6 månaders fängelse eller 1,000 riksdalers böter?»

Herr statsrådet skall icke säga, att domstolarne ju kunna i förekommande fall mildra straffet o. s. v. Hvad domstolarne i den delen kunna komma att göra, det ha vi här icke att taga hänsyn till, utan vi ha att skaffa med *lagförslaget*, och detta bestämmer intill 6 månaders fängelse och 1,000 riksdalers böter.

Herr statsrådet sade vidare, att det icke är något tvång till inskränkning af religionsfriheten, som här åsyftas. Ja, hvad har man då för begrepp om religionsfrihet, om icke det är en inskränkning af religionsfriheten, att, sedan vi en gång ha arbetat oss ut ur borgerliga straffbestämmelser för kyrkliga förseelser, vi nu åter skulle komma in i borgerliga straffbestämmelser och dessa af sådan höjd, att någon motsvarighet knappast förut under senare hälften af detta århundrade förekommit i svensk lag?

Nej, mina herrar, låtom oss ha ögonen öppna för, att här verkligen är fråga om icke blott en inskränkning, utan en *horribel* inskränkning af den religiösa frihet, som vi genom decenniernas strider ha lyckats tillkämpa oss i vårt land.

Jag skall be att åter få betona en annan omständighet: Jag påpekade den i mitt förra anförande. Hvarför har Kongl. Maj:t icke uti sitt förslag accepterat hvad ett af justitieråden föreslagit, nemligen att stadgandet skulle lyda: »Söker sådan prest, der vigsel af honom förrättas, genom *otillbörliga medel* nödga eller locka» etc.? Nej, Kongl. Maj:t eller statsrådet frågade den gången icke efter medlen. Medlen må vara tillbörliga eller otillbörliga, straffet skall tillämpas i alla fall.

Ytterligare en annan omständighet skall jag be att nu få framhålla. Det heter i förslaget: »Söker sådan prest, der vigsel af honom förrättas, nödga eller locka make att med andra maken träffa aftal» o. s. v. Antag t. ex., att hans försök med den lutherska maken lyckas: då kommer detta naturligtvis aldrig till någon myndighets kännedom, utan då ingå makarne en sådan öfverenskommelse. Men om prestens försök misslyckas, ja, då skall han straffas. Det är ju också något märkvärdigt. Lyckas han, så är han oätkomlig, ty då göra makarne en sådan öfverenskommelse, som han önskar, och barnen blifva uppfostrade i den främmande tros läran; men misslyckas han, så kan man möjligen antaga, att den lutherske maken går till vederbörande myn-

dighet och säger: »presten har försökt att locka mig att gifva mitt bifall till att mina blifvande barn skola uppfostras i främmande tros-^{Om ändrad lydelse af 18 § i}lära» — och då skall han angripas, till och med sådana straff^{dissenterlagen.} som 6 månaders fängelse!

(Forts.)

Jag säger: må kammaren för Guds skull skona vårt land för ett så förfärande attentat mot en religionsfrihet, som utgör resultatet af mångåriga strider och mångåriga lidanden! Det är hundratals personer i vårt land, som under dessa tider måst försmäktas i fängelse såsom brottslingar, därför att de kämpat för religiös frihet. Skola vi utan vidare nu gifva upp de frukter för vårt land, som vi och de ha vunnit? Jag tager för gifvet, att Andra Kammaren aldrig skall gifva sitt bifall till något sådant.

Herr talman, jag yrkar än en gång bifall till den af herrar Hasselrot, Husberg m. fl. afgifna reservation.

Häruti instämde herr *Hammarström*.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammaren afslog utskottets hemställan och biföll herr Hasselrots m. fl. förenämnda reservation.

§ 19.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 76, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa delar af värnpligtslagen.

I detta utlåtande hemställde utskottet, att Kongl. Maj:ts ifrågasvarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Ordet begärdes af

Chefen för landförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Rappe, som yttrade: Herr greve och talman, mina herrar! Då lagutskottet afstyrkt Kongl. Maj:ts förslag och detta ärende redan behandlats af Första Kammaren, som bifallit lagutskottets hemställan, kan det synas, som om det icke skulle tjena något till att här begära ordet. Men, mina herrar, då det måste förutsättas, att det är Riksdagens mening, att en gång på ett tillfredsställande sätt lösa den gotländska försvarsfrågan, torde det vara nödvändigt, dels att för kammaren redogöra för de skäl, som motivera Kongl. Maj:ts förslag, dels att, om man icke vill tänka på att fortsätta uti den riktning, som angifves genom detta förslag, antyda den väg, som vid sådant förhållande återstår att beträda, på det att man måtte nå det afsedda målet.

Utskottet har, som herrarne finna, uteslutande hållit sig till *en* sida af saken, i det att af utskottet framhållits, huruledes genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag skulle försvinna den likhet i värnpligtsbördan, som sedan år 1892 anses vara ett utmärkande drag för värnpligtslagen. Det har vidare påpekats, att om en särskild lagstiftning skulle ifrågasättas för Gotland, borde, enligt hvad man hittills brukat, den gotländska befolkningen tillfrågas, och slutligen har äfven framhållits, att detta förslag skulle föranleda missnöje på ön, i fall det blefve antaget.

Men, mina herrar, uti intet land, så vidt jag vet, har man lyckats komma derhän, att vid tillämpningen af försvarsanordningarna lika börda lägges på landets alla invånare. Huru mycket man än sträfvar att nå detta mål, blifver icke försvarets ändamål uppfyllt med mindre, än att somliga medborgare träffas utaf en större börda än andra.

Detta torde vara lätt att förstå, ty — såsom jag redan i Första Kammaren påpekat — en fiende anfaller icke med samma kraft ett lands alla delar, utan somliga delar blifva mer betungade än andra. Redan från första stunden blir det en olikhet vid värnpligtens tillämpande. Dertför måste krigsstyrelsen och de myndigheter, som hafva att tillse, att landets försvar blir ändamålsenligt ordnad, i första rummet fästa sig vid *ändamålsenlighetens* synpunkt. Det är på grund deraf, som militärbefälhafvaren på Gotland och t. f. chefen för generalstaben inkommit med de hemställanden, på grund af hvilka sedermera utarbetats det lagförslag, som nu föreligger till behandling. Dessa myndigheternas förslag innehöllo, dels att fredsöfningarna för gotlänningarne skulle utsträckas från två år till tre år, sasom förhållandet varit före år 1892, dels att Gotlands sjöbeväring skulle öfvas vid öns truppförband och icke skickas till flottan, dels att gotländska beväringens andra uppåd skulle få friare användas, och dels slutligen att öns landstorm i farans stund skulle kunna inkallas tidigare än förut, när krig blifvit förklaradt. Jag medger, att, om alla dessa förslag accepterats och framlagts för Riksdagen utan att den gotländska befolkningen tillfrågats, det varit riktigt, eller åtminstone att det icke varit fullt öfverensstämmande med den vana, som hittills följt. Men då förslaget om utsträckning af fredsöfningarna till tre år — i stället för, såsom för den öfriga delen af landet, två år — bortogs, ansåg jag för min del, att det hela i hufvudsak gälde endast de uppoffringar, hvilka blifva en följd af att kriget står för dörren. Jag ansåg, att man väl icke skulle behöfva tillfråga befolkningen, om den vore villig att, när fiendens anfall hotade, gå man ur huse, såsom man så många gånger i denna kammare hört, att vårt lands befolkning vid sådan olycka så gerna gör. Det är sant, att i förslaget ingår också, att de, som äro inskrifna på sjömanshusen, skulle öfvas till lands. Men jag ansåg denna sak såsom jemförelsevis underordnad och hufvudsakligen träffande sådana sjömän, som i sjelfva verket ej äro sjömän. Kammarerna har sig kanske bekant, att det inträffar eller ofta har inträffat, att personer, som velat undandraga sig värnpligtens fullgörande, låtit inskrifva sig å sjömanshus för att sålunda förvandlas till sjömän. Då man 1892 borttog nyss sagda föreskrift utan att tillfråga öns befolkning, trodde jag, att man väl skulle kunna återinföra den utan dylik tillfrågan.

Framför allt viktigt fann jag, att redan vid denna riksdag, då för densamma framlades i statsverkspropositionen ett förslag till ökning af stammen, samtidigt förelades förslag om hvad som är ett komplement till stammens ökande, nemligen ett friare förfogande öfver de olika uppåden.

När man vill diskutera frågan om Gotlands försvar, är det af vigt, att man skiljer mellan de tillfällen, då det gäller ett krig till försvar af Sveriges existens — då således en allmän mobilisering är af nöden —

och de tillfällen, då på grund af krig emellan magter bland våra grannar endast en partiel mobilisering kräfvades för upprätthållande af neutraliteten. Ett sammanblandande af dessa båda kasus leder till missuppfattning af frågan i sin helhet. Det torde därför vara skäl papeka, först huru man bör förhålla sig vid verklig krigsfara, och vidare huru saken ställer sig, då det är fråga endast om partiel mobilisering, när det är nödvändigt att upprätthålla neutraliteten på grund af krig, som pågår vid våra knutar.

I första fallet, när Sveriges sjelfständighet hotas, är det ju klart, att landets alla stridskrafter sammandragas. Dessa, hvilkas nya organisation beslöts vid 1892 års urtima riksdag, äro icke talrikare, än att de helt och hållet åtgå till halföns försvar. Den skandinaviska halfön kan ju blifva utsatt för anfall från olika håll under olika förutsättningar. Genomgår man dessa olika förutsättningar och uppgör uppmarsch- och koncentreringsplaner för olika tänkbara fall, skall man finna, att ingen man är obehöflig, utan att den styrka, vi fingo 1892, är den minsta man kan tänka sig. Jemför man vårt lands härorganisation med andra staters, visar det sig, att proportionsvis till landets storlek och folkmängd dessa stridskrafter ingalunda äro för talrika. Under sådana förhållanden kunna icke med den bästa vilja i verlden några särskilda stridskrafter afdelas ifrån fastlandet till ön Gotlands försvar, utan det är nödvändigt, att de stridskrafter, som finnas der, sjelfva kunna uppfylla de fordringar, som på dem böra ställas. Men för att man skall på dem kunna uppställa sådana fordringar, är det klart, att man bör göra reda för sig, huruvida det är möjligt, att de gotländska stridskrafterna sjelfva kunna utföra öns försvar. Jag för min del hyser den åsigten, att detta är möjligt. Problemet är icke så svårlöst. Man får nemligen icke säga som så, att våra grannar kunna förfoga öfver så och så mycket stridskrafter, men på Gotland kan man endast ställa upp så och så många man: följaktligen är det otänkbart, att ett försvar af ön är möjligt. Nej, det är nödvändigt att närmare studera problemet, att söka tänka igenom, hvilka de särskilda fall kunna vara, då Gotland hotas, och på de slutsatser, man sålunda drager, bygga upp den försvarsorganisation för ön, som man vill åstadkomma.

Herrarne komma alla i håg, hurusom under kriget 1808—1809, då Sverige stod på branten af sin undergång, äfvenledes Gotland hotades med fiendens öfverfall. På grund af den erfarenhet, man då vann, insåg man, att det icke är möjligt, äfven med den bästa vilja i verlden, att under alla förhållanden ifrån fastlandet tillföra Gotland understöd af trupper, utan att försvaret i första hand bör byggas på ordnandet af Gotlands egna krafter, och detta var upphovet till nationalbeväringen. Af denna afsågs uppställas — såsom herrarne hafva sig bekant — 4 bataljoner om 7 å 8 kompanier och tre å fyra batterier om 8 kanoner, en styrka af mellan 7,000 och 8,000 man. Utan tvifvel var denna styrka med afseende å numerären fullt tillräcklig för sitt ändamål, att förvara Gotland. Men dess kvalitet lemnade så mycket mer öfrigt att önska. På grund deraf yrkades från militär sida mer och mer, att man borde ordna försvaret på ett kraftigare sätt. I utskottets betänkande påpekas ock ett annat skäl, hvilket ta-

lade för en omorganisation af nationalbeväringen, nemligen att fördelningen af öfningarna på en mängd år kändes betungande för den gotländska befolkningen.

Följden af dessa yrkanden blef 1886 års organisation, hvarigenom öfningarna koncentrerades och värnpligtsskatterna mera samlades — om jag så får säga. Man delade Gtlands försvarskrafter i två uppbåd och en landstorm. Försvaret blef i vissa hänseenden starkare, men genom bestämmelsen, att landstormen icke fick inkallas annat än under krig, inträdde i detta hänseende ett försvagande mot hvad förut var förhållandet.

Vid 1892 års urtima riksdag framlade Kongl. Maj:t äfven med afseende å Gotlands försvar ett förslag till förändrad organisation. Men kamrarna godkände icke detsamma, utan gjorde deruti vissa modifikationer för att göra värnpligten på Gotland lika med fastlandets. Och följden blef, att man, i stället för att öfva tre klasser samtidigt, bestämde sig för att fördela fredsöfningarna på endast två år, och att sjömännen, som förut tillhörde Gotlands försvar till lands, skickades derifrån; men på samma gång som på fastlandet ökades dagarnes antal till 90, i stället för att det förut varit 54. Det blef ett kvalitativt bättre försvar, men genom de modifikationer, som Riksdagen vidtog, inträdde å andra sidan svaghet, i det att de trupper, som man ville uppställa för öns försvar, icke kunna med användande af första uppbådet mobiliseras, ty enbart med första uppbådet blifva kompanierna blott 100 man starka, batterierna rycka ut med 4 kanoner i stället för 6, o. s. v. Det är ju klart, att det från militär sida skulle anses såsom en olägenhet att, då man minskade försvarskrafterna från 7—8,000 man till, såsom maximum, 5,000, man icke skulle kunna använda ens *hela* denna styrka, när fiende hotade, utan endast successivt fick inkalla den. Det kan ju icke förnekas, att Gotlands insulära läge gör, att faran kommer att hota på en gång, och detta har till följd, att öns krafter måste *på en gång* kunna sättas i verksamhet, om målet skall kunna nås. Fienden kommer ju icke först med en mindre styrka och sedan med en litet större och derefter med en ännu större — allt eftersom man på grund af värnpligtslagens bestämmelser har rättighet att inkalla de olika uppbåden — utan han kommer på en gång med hela den styrka, med hvilken han vill öfverfalla ön. Och det är därför, som 1892 års förändringar innebära en svaghet.

Men huru stor är då fiendens styrka? Man kan ju säga — och mången har också yttrat det — att det tjenar ingenting till att endast med begagnande af de stridskrafter, som finnas på ön, söka försvara den. Ja, vore det så, att en fiende mot den gotländska ön skulle rigta sin *hufvudoperation*, är det sant, att, äfven om tidsenliga befästningar anläggas på ön för att stödja försvaret, ett verksamt sådant med hopp om framgång icke skulle kunna utföras. Men, mina herrar, en hufvudoperation mot ön Gotland i det fall, som vi här förutsätta, nemligen ett öfverfall på vårt land, som gäller landets existens, det är väl en tanke, som man svårligen kan uppställa. Om man beräknar den flottmateriel, det antal transportfartyg m. m., som är nödvändigt för en sådan hufvudoperation, der således styrkan går till minst en fördelning, så finner man, att, huru mäktiga våra grannar än äro,

komme då hela deras handelsflotta att åtgå. Skulle de vilja öka sin transportflotta, kunde det icke ske med mindre, än att de från andra land inköpte behöfliga fartyg; och detta är icke möjligt att göra, utan att det blir bekant. Skulle således en sådan operation företagas i det fall, som här ifrågasättes, så kan man icke tänka sig, att fienden skulle anfalla Gotland, utan han skulle väl anfalla den del af vårt land, som är den ömtåligaste, hvadan följaktligen mot Gotland blott behöfver befaras en bioperation. Men om endast en *bioperation* efter regeln behöfver förutsättas mot ön Gotland, är det klart, att den styrka, af hvilken man kan hotas, blir begränsad till det antal man, som på de moderna krigsfartygen utom besättningen kan öfverföras. Det är just mot en sådan styrka, som de stridskrafter, som för närvarande äro beräknade för Gotlands försvar, äro tillräckliga, om man får förutsätta, att man tillika underlättar försvaret genom anläggandet af en fast stödjepunkt på ön, på hvilken operationerna kunna basera sig. Skulle återigen — och jag vill icke alldeles bestrida möjligheten deraf — hufvudoperationen verkligen rigtas mot ön, föranledde detta naturligtvis, att fastlandets stridskrafter också måste öfverflyttas till ön. Men denna kassus behöfva vi icke betrakta, utan just den, som man måste förutsätta såsom den sannolikaste, nemligen att ön attackeras af de stridskrafter, en fiendtlig flotta öfverför till ön på sjelfva örlogsfartygen. Men för mötandet af dessa fiendtliga stridskrafter kräfvades för visso, att man *fullt* disponerar de lefvande försvarsmedel, som finnas på ön, icke blott linietrupporna, färdigmobiliserade omfattande omkring 3,000 man, utan äfven de stridskrafter, som af landstormen kunna uppställas. Dessa sistnämnda behöfvas nemligen på de olika punkter — hamnar och dylikt — dit man ej bör afdela linietrupper för att ej splittra försvaret, men hvilka i alla händelser böra skyddas.

Jag har, mina herrar, genom att så här vidlyftigt söka belysa det fall, der det gäller ett krig för landets försvar, velat ådagalägga, att om man kan få disponera öfver stridskrafterna till det antal, som efter den nuvarande mobiliseringsplanen och den nuvarande värnpligtslagen på Gotland kan uppställas, så kan försvaret af ön tillfredsställande utföras, om man blott får använda stridskrafterna *på en gång*.

Men jag går också till det andra fallet, nemligen när det är fråga om militära åtgärder för upprätthållandet af vår neutralitet, då det således gäller en partiel mobilisering. Om man tänker sig, att krig pågår i Östersjön mellan tvenne magter, blir en partiel mobilisering nödvändig ej blott på Gotland, utan äfven på vissa andra punkter af vårt land, t. ex. Stockholm och Karlskrona, på hvilka punkter man måste sammandraga trupper. Man kan då icke göra på det sättet, att man tager endast stamtrupperna och låter de värnpligtige stanna hemma, ty derigenom skulle man blott kompromettera en eventuel mobilisering af hären i sin helhet, såsom fransmännen gjorde 1870, när de skickade linietrupporna till gränsen, och de andra — sedermera skulle komma efter. Då kan det inträffa, såsom också af petitionärerna påpekats, att en sådan truppsammandragning blir af temligen lång varaktighet, och det har framhållits såsom en orimlighet, att Gotlands befolkning skulle påläggas den bördan, att, när det icke är krig, månadts bära tyngden af en mobilisering, under det att fast-

landet icke alls skulle känna denna börda. Men, mina herrar, det är detta, jag velat påpeka genom att skilja emellan krig och en partiel mobilisering. Det kan väl icke tänkas, att man skulle förfara på ett så orättvist sätt, att man gjorde en partiel mobilisering på Gotland och sedermera låte dessa trupper stå under vapen hela tiden, som ett kanske långvarigt krig mellan tvenne magter i Östersjön gjorde en sådan mobilisering nödvändig. På fastlandet behöfver man för mobilisering icke gå längre än till första uppådet, men på Gotland måste man, såsom redan flere gånger framhållits, taga äfven andra uppådet. Så mycket hårdare skulle alltså Gotland drabbas, om mobiliseringstiden förlängdes. I den komité, som behandlade detta ärende, den s. k. neutralitetskomitén, påpekades också, att, i fall en sådan eventualitet skulle inträffa, en långvarig partiel mobilisering, det skulle blifva nödvändigt att aflösa dessa trupper så snart som möjligt. Detta kan man göra, ty varder tiden, då det är nödigt stå under vapen, lång, då är sannolikheten af krig för oss mycket förminskad; då kan man afvara trupper från fastlandet, och alltså kan en sådan aflösning ske och sker så snart man kan.

Det är således icke riktigt, att så stor börda skulle blifva en följd af antagandet af Kongl. Maj:ts förslag, som petitionärerna låtit framskynta. Det gäller endast och allenast att — därför att Gotland har det militär-geografiska läge, som det har, hvarigenom man icke genast kan komma till hjälp, under det att faran kan komma i ett ögonblick — att genom detta förslag söka ställa så till, att de krafter, som behöfvas till öns försvar, också *genast* äro tillgängliga. Detta är motivet till Kongl. Maj:ts förslag.

Men derigenom — säger man — bibehålles icke jemlikhetsprincipen, och därför kan icke Riksdagen vara med om detta förslag. Ja, är detta Riksdagens mening, får man finna sig i saken. Men så ömtålig i uppfattningen af jemlikhet i förpligtelser, när det gäller fosterlandets försvar, är man ej i andra land. Jag skall icke gå längre än till det land, der den personliga friheten och krafvet att bevara den måste anses vara minst lika stor som hos oss, nemligen vårt vestra grannland. Der sätter man icke i fråga, att man icke skall få på vissa punkter mobilisera ett större antal värnpligtsklasser, under det att på andra mobiliseras ett mindre antal eller icke någonting alls. Detta gäller t. ex. Norges fästningar; man har icke råd att hålla en talrik, ständig garnison af den betydenhet, som behöfs för att vara färdig vid ett eventuellt plötsligt anfall. Men deremot kallar man in alla klasser af den befolkning, som fins närmast dessa punkter. Det är således ett aldeles identiskt förhållande med det, som enligt förslaget skulle inträffa på Gotland.

Men vill man hos oss icke alls tänka på att gå den vägen, utan fordrar, att det skall vara likhet, så långt man kan, då fins det icke någon annan möjlighet att beträda, än att man ökar stamtruppen. Jag har påvisat, att man behöfver både första och andra uppådet, ja, äfven landstormen för att kunna få den styrka, som är nödvändig för öns försvar. Första uppådet räknade den sista december i fjor omkring 2,040 man. Nu behöfs det omkring 3,000 eller åtminstone 2,800 man. Om man icke får tillgripa andra uppådet för att mobilisera

linietrupperna på Gotland, är det klart, att man icke har någon annan utväg än att ställa upp värfvade trupper till den styrka, att de tillsammans med första uppbådet ersätta det andra uppbådet. Men dessa trupper få icke värfvas på Gotland, ty då skulle man förminska öns första uppbåd. Derfor vill jag fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att i fall man icke anser sig kunna beträda den föreslagna vägen, har Kongl. Maj:t icke någon annan utväg än att ifrågasätta upprättandet af en värfvad styrka från fastlandet, som förlägges på Gotland och har en storlek, motsvarande andra uppbådets. Men detta kostar ganska mycket penningar. Derfor har jag ansett det vara nödvändigt att sätta kammaren i stånd att göra sitt val. Jag önskade först se, hurvida man ville medgifva en undantagslagstiftning för Gotland, så att, när fara hotar, man får använda äfven andra uppbådet. Får man det, är frågan löst, när man fått äfven befästningsfrågan ordnad. Vill åter kammaren icke beträda den vägen, finnes det ingen annan utväg än att sätta upp en värfvad trupp. Men det kostar — jag upprepar det — rätt mycket penningar. Jag har gjort öfverslagsberäkningar, som sluta på 3 à 400,000 kronor om året. Det är icke underligt, om krigsstyrelsen — när vårt försvar redan kostar så ofantligt mycket, som det gör — drager sig för att framlägga ett dylikt förslag. Men det måste jag erkänna, att skulle kammaren vilja gå den vägen, finge man en god organisation i så mätto, att en stor del af de olägenheter, som äro förenade med den nuvarande organisationen, blifva undanröjda. Derigenom skulle Gotlands infanteriregemente i fredstid kunna öfvas såsom sådant, hvilket hittills icke varit förhållandet. De två klasser, som samtidigt kunna sammandragas på ön, bilda en alltför ringa styrka för att öfning i regemente, ja, ens i bataljon kunnat ifrågakomma. Genom den ökning, som denna Riksdag redan beviljat, får man visserligen styrkan så stor, att man kan tänka på öfning i bataljon, men något regemente får man ändå aldrig se. Skulle deremot kammaren vilja vara med om det förslag, jag nu pekat på, vunne man, att både infanteri och artilleri kunde öfvas i de formationer, i hvilka de skulle uppträda i fält.

Hvad åter landstormen beträffar, så är det sant, att Gotlands försvar icke kan inskränkas till den ringa styrka, som bestämdes 1886 och som bibehölls i 1892 års organisation, med mindre än att landstormen användes i större skala än hittills. Men jag tror — eller för att uttala mig ännu starkare — jag är förvissad, att det snart blir nödvändigt att till Riksdagen inkomma med förslag, att de nuvarande föreskrifterna angående användandet af landstormen *i hela riket* ändras derhän, att den nu gällande bestämmelsen i värnpligtslagen, att först *under* krig landstormen får inkallas, omredigeras i det syfte, att man får inkalla de delar af landstormen, som äro nödvändiga, äfven *förr än* krig inträffat. Ty såsom herrarne väl ha sig bekant, har det krig, som nu rasar mellan Spanien och Nordamerika, börjat utan krigsförklaring, och samma är förhållandet med en mängd andra krig under senare tider, och det är då klart, att man måste taga taga hänsyn härtill, då ju tydligt är, att, om landstormen skall vara till gagn för det lokala försvaret, den måste kunna användas, när den behöfves. Huru en dylik bestämmelse skall redigeras, så att man å ena sidan vinner målet

och å andra sidan ej uppväcker missnöje, blir kanske en svår sak. Kommer en sådan ändrad lagstiftning till stånd, kommer den äfven att gälla Gotland, och någon undantagsställning för ön behöfs alltså ej, utan genom stammens ökande och derigenom, att för hela landet bestämmelser om utsträckt användande af landstormen införas, kommer Gotland att vinna det mål, man sträfvat efter, ehuru med större kostnader, än krigsstyrelsen tänkt sig.

Jag har ansett mig böra anföra detta, ehuru jag, som sagdt, ej alls med mitt anförande åsyftat eller tänkt, att kammaren skulle fatta ett annat beslut, än lagutskottet tillstyrkt; jag har sagt detta för att lemna den belysning af frågan, som jag anser vara min pligt. Ty om det står fast — och jag hoppas, att alla i denna kammare äro ense med mig derom — att vi ega skyldighet att försvara vårt land, och utgör Gotland en integrerande del af detta vårt land, måste det vara en pligt för hela Sveriges folk att göra *allt* äfven för Gotlands försvar.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 20.

Likaledes bifölls Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts här- efter föredragna utlåtande n:o 26, i anledning af kammarens återremiss af utskottets utlåtande n:o 6 på grund af väckta och till utskottet remitterade motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående ändrade föreskrifter till förekommande och hämmande af smittosamma husdjursjukdomar; och skulle detta beslut, jemlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 21.

Föredrogos, hvart efter annat, och biföllos statsutskottets utlåtanden

n:o 83, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afskrifning af den från viss jord inom Skåne m. fl. provinser utgående kyrkotioden,

n:o 84, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upphörande af den i Skåne, Halland och Blekinge utgående helgonskyld, och

n:o 85, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld.

§ 22.

Skedde föredragning af statsutskottets utlåtande n:o 86, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af magnesitförekomster.

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för den 10 sistlidne februari hade Kongl. Maj:t i en samma dag aflåten proposition (n:o 46) föreslagit Riksdagen att för tiden intill nästa lagtima riksdag medgifva, att Kongl. Maj:t måtte ega *dels* åt svenske män bevilja tillstånd att mot den årliga afgäld och under de vilkor i öfrigt, Kongl. Maj:t bestämde, å kronojord inom visst å marken utstakadt område under en tid af högst trettio år med andras uteslutande med arbete belägga och sig tillgodogöra anträffade magnesitfyndigheter, med rätt för koncessionsinnehafvare att, derest vid upplåtelse tidens utgång dylik upplåtelse fortfarande blefve af Riksdagen medgifven, ega företrädesrätt till öfverenskommelse om fortsatt arbete med magnesitens tillgodogörande på de vilkor, Kongl. Maj:t då på grund af sig företeende omständigheter kunde finna godt bestämma,

dels ock åt sådan koncessionsinnehafvare för den tid, hvarunder koncessionen beviljats, till drifkraft för bearbetande af magnesitfyndigheter jemte dermed i sammanhang stående anläggningar upplåta i närheten af fyndställe belägna, af staten obegagnade vattenfall jemte erforderlig mark för vägar, för anläggning af verkstäder och arbetarebostäder samt för kraftledning, med skyldighet för koncessionsinnehafvaren att för sålunda åt honom upplåtna förmåner gälda visst årligt arrende, som bestämdes genom särskild uppskattning före upplåtelsens medgifvande.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde:

Herr Fredholm: Herr talman! I det beslut, som kammaren nyss fattat vid punkt 28 på denna föredragningslista rörande kongl. propositionen n:o 29 om ändring af vissa paragrafer i grufvestadgan, innefattades äfven afslag å en annan kongl. proposition, nemligen kongl. propositionen n:o 30, hvilken innehöll en begäran, att Riksdagen skulle åt Kongl. Maj:t upplåta rätt att öfverlemna jordegareandelen åt inmutaren, under den förutsättning, att de af Kongl. Maj:t föreslagna ändringarna i grufvestadgan hade af Riksdagen blifvit antagna. Den framställning, som Kongl. Maj:t gjorde i sin nämnda proposition n:o 30, gick, närmare bestämdt, ut på, att Riksdagen skulle medgifva Kongl. Maj:t rätt att tills vidare bestämma de vilkor, hvarpå inmutare skulle erhålla jordegareandel.

Alldeles likartadt är förhållandet med hvad Kongl. Maj:t här begär i första delen af sin till Riksdagen gjorda hemställan, med undantag deraf, att det tillstånd, som Kongl. Maj:t af Riksdagen nu begär, icke skall gälla för längre tid än intill nästa lagtima riksdag. Men derjemte tillkommer i denna proposition n:o 46 något annat och mer än i propositionen n:o 30, det nemligen, att i detta bemyndigande för Kongl. Maj:t äfven skulle ligga rätt för Kongl. Maj:t att förfoga öfver intill der nämnda fyndigheter belägna vattenfall jemte mark för

vägar och anläggningar och dylikt, hvilket allt skulle af Kongl. Maj:t kunna upplåtas mot ett visst årligt arrende.

Nu är det vidare den skillnaden mellan denna proposition och propositionen n:o 30, att den sistnämnda stod i visst förhållande till grufvestadgan, men denna proposition är från grufvestadgan fristående, och detta beror helt enkelt derpå, att de fyndigheter, om hvilka här är fråga, icke äro inbegripna under sådana fyndigheter, hvilka äro inmutbara enligt grufvestadgans § 1, der de mineralier och mineralfyndigheter, som äro inmutbara, finnas uppräknade. Men bland dem förekommer ej magnesit.

Med denna förhåller det sig så — man kan finna det genom att taga kännedom om den kongl. propositionen, som noga redogör för detta mineral —, att magnesiten har tre gånger så stort värde som jernmalm, och då bör det vara klart för hvar och en, att de bestämmelser, som i grufvestadgan gälla om mineralier och malmer, äfven böra gälla för magnesit. Och det är så mycket viktigare, anser jag, att äfven detta mineral kommer in under grufvestadgan, som, enligt hvad jag nyss nämnde, detsamma har tre gånger större värde än jernmalm samt, enligt hvad den kongl. propositionen upplyser, i mycket stor utsträckning är till finnandes i Norrbottens län.

Nu vill jag säga, att, då Riksdagen eller denna kammare afslog den kongl. propositionen n:o 30, ett afslag, som blef en nödvändig följd af den skrifvelse, som Riksdagen beslöt till Kongl. Maj:t i anledning af den kongl. propositionen n:o 29, det synes, som konsekvensen skulle fordra, att kammaren äfven afslår denna kongl. proposition, så att Kongl. Maj:t på grund af detta afslag måtte taga i betraktande, om icke äfven dessa mineralfyndigheter böra vid den revision af grufvestadgan, som kommer att ega rum, intagas under § 1 i grufvestadgan, lika väl som de der nu uppräknade.

Det vill synas mig, som om det skulle vara af högst betydande vikt, att denna proposition blir afslagen. Utskottet har såsom motiv för sitt tillstyrkande i detta fall icke anfört något annat än blott det, att medgifvandet i fråga skulle öfverensstämma med hvad Riksdagen förut och senast 1894 beslutit i fråga om apatitförekomster. Men nu är att märka, att det är en betydande skillnad mellan dessa mineralfyndigheter och apatitförekomster med afseende på det materiella värdet; och för öfrigt vill det synas, som om det beslut, Riksdagen år 1894 fattade med afseende på apatitförekomster, icke just vore lämpligt att åberopa såsom föredöme för följande Riksdagens beslut. Under de år, som sedan dess förflutit, har frågan om Norrbotten och dervarande malmrikedomar äfvenledes kommit i ett helt annat läge, än den hade 1894. Och enligt mitt förmenande är verklig fara förenad med att medgifva Kongl. Maj:t ett sådant tillstånd, som han begär intill nästa riksdag, emedan det i så fall ej skulle förefinnas något hinder för Kongl. Maj:t att upplåta betydande vidder af Norrbotten, med dertill hörande vattenfall och mark för vägar och anläggningar, under en tid af 30 år och på vilkor, som Kongl. Maj:t kan bestämma, allt detta utan att Riksdagen dervid sedermera kan något åtgöra. Ty det bemyndigande, som Kongl. Maj:t begär, innefattar tillika, att, när de 30 åren äro gångna, den, som då är innehafvare af dessa fyndigheter, skall ha

företrädesrätt till förnyad öfverenskommelse, naturligtvis under den förutsättning, att Riksdagen då också beviljar upplåtelse af kronojorden. Men om nu — såsom jag har anledning förmoda af hvad departementschefen anfört till statsrådsprotokollet — dessa fyndigheter äro af betydande värde, så kan hvar och en lätt föreställa sig, att under loppet af 30 år det kommer att uppväxa en ganska storartad industri der uppe; och då kan hvar och en förstå, att det ej blir möjligt för Riksdagen att vägra förnyad upplåtelse.

Och det blir också då det enda, som Riksdagen kan komma att bestämma öfver, eller ett enkelt ja eller nej, huruvida denna upplåtelse af kronojorden skall förnyas; ty *vilkoren* för den framtida upplåtelsen kommer Kongl. Maj:t enligt den gjorda hemställan att äfven efter de 30 åren bestämma lika väl som nu.

Det är med anledning af hvad jag nu yttrat och i betraktande af denna frågas vikt samt önskvärdheten deraf, att denna fråga af Kongl. Maj:t måtte behandlas i sammanhang med de ändringar i grufvestadgan, hvilka kunna komma till stånd, som jag, herr talman, tager mig friheten att yrka afslag å statsutskottets hemställan i detta betänkande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet greve Wachtmeister: Herr talman! Jag ber att få erinra derom, att Kongl. Maj:ts proposition i fråga om upplåtelse af rätt till bearbetande af magnesitförekomster är affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de vilkor, under hvilka, med Riksdagens begifvande, upplåtelse af apatitförekomster förut skett. Och så vidt jag kan finna, äro sådana bestämmelser och vilkor föreslagna i fråga om upplåtelsen, att kronans rätt blir i så vidsträckt mån som möjligt iakttagen. Kronan torde få full ersättning för sin eganderätt till mark och mineral. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten derå, att likasom det i fråga om upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster stadgats, att sökanden skall vara skyldig att utan vidare rätt till godtgörelse från kronans sida underkasta sig möjligen blifvande ändringar i gällande grutlagstiftning, skulle naturligtvis en liknande bestämmelse äfven fogas till de nu ifrågasatta upplåtelseerna.

Herr A. Hedin: Jag skall be att få till alla delar instämma i hvad min kamrat och granne här yttrade. Visserligen är det sant, att, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet erinrade, denna proposition om magnesitförekomster är formad efter det beslut, Riksdagen för några år sedan fattat, när en kongl. proposition förelåg i fråga om upplåtelse af rätt till bearbetande af apatitförekomster. Men skillnaden är den väsentliga, att det här handlar om något mycket mera betydande, än då var fråga om. Då hade man för öfrigt tillräckligt mycket att göra med att afvärja det farliga attentat, som då rigtades mot 77 § regeringsformen, d. v. s. mot en genom grundlagen åt den svenska representationen tillförsäkrad viktig rätt, hvilken genom ett bifall till den kongl. propositionen skulle hafva blifvit af den då samlade Riksdagen för all tid frånhänd den svenska representationen.

Då derjemte frågan om apatitförekomsterna icke, enligt de mest

sakkunniges omdöme, var af någon synnerligen stor betydelse, är det förklarligt, att man ej fäste något vidare afseende vid frågan om vilkoren, utan åt Kongl. Maj:t upplät rätten att bestämma dem.

Nu är, såsom den förste talaren påpekade, den fråga, som här föreligger, af vida större omfattning, och därför torde det vara lika viktigt här som i fråga om upplåtelseerna enligt den af Riksdagen afslagna grufpropositionen, att Riksdagen får i sina händer att pröfva ett förslag af Kongl. Maj:t, som går ut på något annat än att blott lemna Kongl. Maj:t fria händer att göra, som han vill. Ett sådant förslag kan naturligtvis framläggas redan vid nästkommande Riksdag; och då någon fara genom ett sådant uppskof icke lär föränledas, anhåller jag om afslag å statsutskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Kammaren afslög utskottets hemställan.

§ 23.

Föredrogos, hvart för sig, och biföllos statsutskottets utlåtanden:

n:o 88, i anledning af väckt motion om utdelande vid riksdagens början af Riksdagens revisorers berättelse angående statsverket,

n:o 90, i anledning af väckt motion i fråga om rätt för rust- och rotehållare att förfoga öfver soldattorp, som ej äro till soldat upplättna, och

n:o 91, i anledning af väckt motion i fråga om ändrade bestämmelser rörande soldatkontrakt vid indelta armén.

§ 24.

*Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.*

Till afgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande n:o 92, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående tiondefrihet för Höganäs stenkolsverk.

Under åberopande af bilagdt utdrag af protokoll öfver finansärenden den 4 februari innevarande år hade Kongl. Maj:t i en samma dag aflåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition (n:o 66) föreslagit Riksdagen att medgifva, att den för öfriga bergverk i riket medgifna tiondefrihet måtte äfven för Höganäs stenkolsverk tillämpas, under vilkor,

att den rätt, som på grund af Höganäs stenkolsbolags privilegier kunde tillkomma bolaget att inom Luggude och Rönnebergs härad eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter, icke finge göras gällande i afseende å andra delar af nämnda härad än det af bolaget i dess skrift den 2 december 1896 angifna område;

att gränserna för området skulle på bolagets bekostnad af landtmätare, som Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län egde förordna, å karta i lämplig skala inläggas;

att ett exemplar af kartan skulle öfverlemnas till kommerskollegium för att i dess grufvekartekontor förvaras; samt

att bolaget lemnade vederbörande grufvegares rätt till sex å Flundrarps egor i Brunnby socken befintliga, bolaget icke tillhöriga stenkolsgrufveutmål oförkränkt, så länge nämnda rätt genom arbetskyldighetens fullgörande behöriigen uppehölles.

*Angående
tiondefrillet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)*

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Kongl. Maj:t sålunda föreslagit hemställde utskottet:

»att Riksdagen må medgifva, att den för öfriga bergverk i riket medgifna tiondefrihet må äfven för Höganäs stenkolsverk tillämpas, under vilkor,

att den rätt, som på grund af Höganäs stenkolsbolags privilegier kan tillkomma bolaget att inom Luggude och Rönnebergs härad eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter, icke får göras gällande i afseende å andra delar af nämnda härad än det af bolaget i dess skrift den 2 december 1896 angifna, å en vid skriften fogad karta öfver Luggude och Rönnebergs härad med röda linier utmärkta område;

att gränserna för området skola på bolagets bekostnad af landtmätare, som Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län eger förordna, å karta i lämplig skala inläggas;

att ett exemplar af kartan skall öfverlemnas till kommerskollegium för att i dess grufvekartekontor förvaras; samt

att bolaget lemnar vederbörande grufvegares rätt till sex å Flundrarps egor i Brunnby socken befintliga, bolaget icke tillhöriga stenkolsgrufveutmål oförkränkt, så länge nämnda rätt genom arbetskyldighetens fullgörande behöriigen uppehåles.»

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det aktstycke, som här föreligger, är, enligt min uppfattning, ett bland de mest karakteristiska intyg om huru starkt dominerande bolagsväldet för närvarande är i vårt land. Om man ser på ärendets föregående behandling, visar det sig, att ifrån äfven sådant håll, som på förhand kunde antagas icke vara i ringaste mån ovilligt stämmt mot bolagets anspråk, gjorts erinringar och nedprutningar; och hela ärendets utveckling vittnar om att bolaget endast, så att säga, af gunst och nåde gifvit med sig en del, men sedan förklarar: längre vilja vi icke för närvarande gå. Och med denna kategoriska förklaring har sedan Kongl. Maj:t och derefter statsutskottet låtit i det väsentliga sig nöja.

Den första framställning, som gjordes angående hvad bolaget skulle behålla af den betydande jordrymd, hvilken på grund af gamla privilegier möjligen skulle kunna med mera eller mindre omtvistlig rätt tillkomma detsamma, gick ut derpå — det återfinnes på sid. 20 — att Kongl. Maj:t begärde bolagets yttrande, huruvida det vore villigt att, mot upphäfvande af tiondeskyldigheten, erhålla för sig ett arbetsområde, bestående af den jordrymd, bolaget sjelft egde eller eljest med grufarbelaget. Härpå svarade nu bolagsstyrelsen med en hemställan, att det måtte få visst icke så litet område, utan att af de 85,131

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)

hektar, som från början tillkommit bolaget — det är här tal om 1700-talet, väl att märka, och således om helt andra förhållanden — bolaget ville behålla icke mindre än 28,800 hektar. Detta motiverades på ett sätt, hvartill jag strax skall återkomma.

Emellertid funno vederbörande, som handlade ärendet, detta vara något för plumpt tilltaget och prutade genast af öfver hälften på dessa 28,800 hektar, så att, enligt hvad på sid. 22 upplyses, för Höganäs stenkolsbolag skulle återstå 12,924 hektar. Och för att trösta bolaget, meddelades, att detta område omfattade den mäktigaste och bäst belägna stenkolsfyndigheten.

Sedan har man icke ansett sig gent emot bolaget kunna komma längre. Det heter på sid. 23, att, »då några ytterligare medgifvanden utöfver de redan gjorda från Höganäs stenkolsbolags sida näppeligen kunde antagas vara att förvänta» — ja, så lät man udda vara jemnt; det var resonnementet.

Herr departementschefen anför sjelf på sid. 26, att det syntes departementschefen hafva varit önskvärdt, att området för bolagets privilegier kunnat begränsas till ett så beskaffadt mindre arbetsområde, som afsågs från början. Men, menar han, som förhållandena här ligga, när man står inför ett mäktigt bolag, som förklarar, att det vill ha en betydlig arrondering — vi känna denna arronderingslusta från andra fall; vi ha mött den vid denna riksdag särskildt uppe vid Malnberget — så bör man helt enkelt finna sig i hvad bolaget behagat af nåder gå in på. Således tillstyrker han, att denna bergverkstionde, som staten i allt fall har som ett slags rättighet, må afskrifvas.

Som ytterligare skäl för att denna afskrifning af en statens rätt bör ske, anföres det besynnerliga argumentet, att denna bergverkstionde faktiskt aldrig utgjorts. Bolaget har enligt alla officiella papper varit skyldigt att utgöra denna afgift till staten, men fått befrielse för viss tid; och sedan har det alltid varit så stäldt, att bolaget kunnat utverka sig fortsättning af denna befrielse, så att staten faktiskt aldrig fått en smula af denna tionde. Och *derför*, menar man, är det icke skäl att vidare tala om den!

Ser man då till, hvilka skäl bolaget anført för att erhålla den betydliga fördel, detta innebär, nemligen att bolagets skyldighet att betala denna tionde efterskänkes af staten och således den fordran, staten egentligen skulle hafva af bolaget, helt och hållet eftergifves — ser man till dessa skäl, så äro de — det står på sid. 20 — »att i möjligaste mån tillgodose de talrika arbetare med familjer, uppgående till närmare 4,000 personer, som af grufdriften och i sammanhang dermed stående fabriksindustri hemtade sin utkomst».

Det är således för *arbetarnes* skull, som bolaget först begärt detta väldiga område, som det sedan har något nedprutat, men icke på långt när så mycket, som Kongl. Maj:t sjelf ansett vara lämpligt. För *arbetarnes* skull! Ja, jag behöfver icke och skall icke heller här hänvisa utförligt till händelser för dagen, som belysa och ställa i särskild dager, hvilket slags arbetarevänlighet detta bolag utöfvar. Enligt telegram, som meddelas i alla dagens tidningar, har den omtvistade fackföreningsparagrafen — som det heter — i konflikten mellan bolags-

arbetarne och bolagsstyrelsen nu redigerats af bolagsstyrelsen till följande lydelse:

»Socialist- eller fackföreningar förbinder sig arbetaren att hvarken tillhöra eller understödja. Föreningar uteslutande inom verkstaden till gemensam nytta för arbetarne äro deremot fullt tillåtna.»

Första delen af detta stadgande innebär ju, om man ser det närmare an, ett upphäfvande af den politiska friheten i högst väsentlig mån. Den innebär, att den, som skulle få arbeta vid Höganäs, han skall förbinda sig att icke tillhöra någon socialistisk förening, som det heter, d. v. s. hans åsikter må vara hvilka som helst, men han får icke sluta sig till en förening, som gjort till sin uppgift och satt på sitt program att söka förverkliga ett sådant samhällstillstånd, att arbetsmedlen i högre grad än hittills må komma det allmänna till godo och ej blott några få enskilda. Det är således ett direkt attentat mot arbetarnes tankefrihet, detta förbud mot att tillhöra en sådan förening.

Och hvad beträffar förbudet att tillhöra fackförening, är detta, på samma gång det är ett attentat mot arbetarnes tankefrihet, derjemte ett angrepp på hans rätt att göra något för att försäkra sig och sina klassbröder om en bättre ställning i samhället. Han får visserligen af gunst och nåde efter strejken vara med i och tillhöra en förening, som håller sig inom brukets ramar. Men om denna förening af ett visst slags arbetare vill söka samverka med andra liknande föreningar inom landet, med föreningar inom samma fack på de olika orterna, om den vill sända ombud till kongresser och dylikt för att gemensamt öfverlägga om gemensamma angelägenheter, är det den förvägradt.

Sveriges lag vet ingenting om ett sådant förbud att tillhöra vare sig en socialistisk förening eller en fackförening; den känner ingen inskränkning i det fallet. Men ett mäktigt bolag kan tillåta sig att sjelf stifta lag för sitt område, en lag, som gäller öfver och vid sidan af den allmänna svenska lagen.

Mina herrar! Många bland eder hafva vid flera tillfällen uttalat, att det icke duger, att bolagsväldet får florera så starkt, som det nu gör: »vi måste göra hvad vi kunna för att hindra bolagsväldet att få öfverhanden och alldeles förqväfa oss». Är det då lämpligt — frågar jag — att i samma ögonblick som ett bolag dekreterar en sådan separatlagstiftning — en lagstiftning, som gör arbetarne omyndiga och beröfvar dem rättigheter, som Sveriges lag tillerkänner alla — är det då billigt och rättvist, att Riksdagens Andra Kammare beviljar detta bolag ytterligare förmåner, hvilka departementschefen sjelf och alla myndigheter, som blifvit i saken hörda, finna vara för stora? Jag hemställer, hvilket intryck detta skulle göra ute bland folket. Och jag hemställer, om icke — såvida det ligger allvar i det tal om kamp mot bolagsväldet, som ofta här hörts — det rigtiga och rätta svaret vore att säga: Nej, vi vilja icke vara med om att skänka bort ytterligare statens rättigheter åt ett bolag, som till på köpet visat, att det icke är sinnadt att tillåta friheten inom sitt område, den frihet, som lagen medgifver, utan som vill stifta undantagslagar för sina arbetare.

Denna hemställan vill jag göra; och jag tillåter mig, herr talman, att, i anledning af hvad jag anfört, yrka afslag å statsutskottets förslag.

*Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk-
(Forts.)*

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet greve Wachtmeister: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att den föreliggande frågan är enklare till sin innebörd, än den framstälts af den siste talaren. Som herrarne veta, utfärdades den 10 augusti 1877 en af Konung och Riksdag antagen författning, enligt hvilken bergverktionden skulle afskaffas. Den skulle dock icke ovilkorligen afskaffas för alla verk, utan de verk, som åtnjoto vissa privilegier, skulle till gengäld afstå från dessa för att komma i åtnjutande af tiondefriheten. Dessa privilegier voro nu sådana, som staten af ålder meddelat bergverken för att befrämja deras rörelse, t. ex. skogar, hemmansränder och tjänstbarheter från allmogen i vissa trakter. Det yttrades i Riksdagens skrifvelse år 1866, som var första upphovet till detta beslut, att bergverken skulle afstå från de privilegier, till gengäld för hvilka de betalade tionde. Detta blef regeln, men från tillämpning af författningen undantogs Höganäs stenkolsverk.

Med Höganäs stenkolsverk var det särskilda förhållande, att det år 1801 hade befriats från tionde under 30 år. Efter utgången af denna tid befriades stenkolsverket 1833 tills vidare från tiondes utgörande.

Sedermera skedde en undersökning, huruvida stenkolsverket var i åtnjutande af några privilegier, hvilka det borde afstå för att komma i definitivt åtnjutande af tiondefrihet. De embetsverk, som gjorde denna undersökning — kammar- och kommerskollegierna — funno dervid först, att bolaget icke hade några sådana privilegier — embetsverken tänkte sig nemligen då, att det här gälde sådana privilegier, som öfriga bergverk fått åt sig upplåtna, d. v. s. vissa af kronan medgifna ekonomiska förmåner.

På grund af den gjorda utredningen föreslog Kongl. Maj:t vid 1888 års riksdag, att Höganäs stenkolsverk skulle definitivt komma i åtnjutande af tiondefrihet. Men då gjordes den erinringen, att stenkolsverket, ehuru det icke hade sådana privilegier, som i form af ekonomiska förmåner, medgifna af staten, förekommo i fråga om andra bergverk, likväl innehade ett ganska betydande privilegium, nemligen rätt att — såsom det heter i bergskollegii resolution den 14 november 1788 — inom Luggude och Rönnebergs härad i Malmöhus län, som skulle anses såsom ett för stenkolsverket utstakadt och fastställt distrikt, »tillegna sig och åtnjuta alla de förmåner och rättigheter, som genom bergskollegii privilegium den 18 februari 1737 samt dess skrifvelse den 29 mars 1738 dåvarande intressenter i stenkolsverket förunte blifvit». Kongl. Maj:ts framställning afslogs därför af Riksdagen.

Nu har sedermera ytterligare utredning skett; och ärendet föreligger nu så, att Kongl. Maj:t föreslagit, att stenkolsverkets skyldighet att eventuellt utgöra tionde skulle qvittas mot det, att bolaget afstode från en del af ett område, inom hvilket det hade rätt att idka sin rörelse. Detta är ett område, som omfattar en areal af 85,131 hektar. Såsom herr Branting erinrade, förklarade bolaget sig först villigt att inskränka sin företrädesrätt till ett distrikt af 28,800 hektars storlek, men har slutligen gått in på att nedsätta området till en areal af 12,924 hektar.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att denna bolagets rättighet är en rättighet, som icke kan frångåas bolaget. Hvilken betydelse denna rätt har, är icke så lätt att säga. Så mycket är klart, att bolaget icke behöfver vare sig inmutning eller koncession för att få bearbeta stenkolsfyndigheter inom det bestämda området. Hvilka rättigheter detta bolagets privilegium lemnar bolaget gent emot jordägare, är icke fullt klart. Det finnes härvidlag ett prejudikat från högsta domstolen. Men man kan måbända icke draga fullt bestämda slutsatser af detta. Och likaså är det ej alldeles klart, hvilka rättigheter bolaget kan hafva gent emot andra personer, som vilja bearbeta stenkolsfyndigheter inom området. Det kunde därför synas önskvärdt, att detta bolagets privilegium blefve så mycket som möjligt reduceradt.

*Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)*

Nu har bolaget sagt, att det icke kan gå längre i medgifvande än att inskränka det privilegierade distriktet till en areal af 12,924 hektar — som visserligen omfattar den mäktigaste och bäst belägna stenkolsfyndigheten. Detta bolagets förklarande kan icke betyda annat, än att bolaget, om det icke får behålla detta område, underkastar sig påföring af tionde. På annat sätt kan icke jag uppfatta bolagets svar.

Då är frågan, hvilket man bör välja: att låta bolaget erlægga en skatt, som bolaget på grund af Kongl. Maj:ts medgifvande hittills aldrig utgjort och från hvilken öfriga bergverk äro befriade, eller också frikalla bolaget från denna skyldighet och taga den fördel, som bolaget i gengäld erbjuder, nemligen att afstå från sina privilegier inom ett högst betydande område. Kongl. Maj:t har ansett det senare alternativet vara att föredraga, då ju den skatt, som skulle komma i fråga att påläggas, är utdömd såsom en olämplig produktionsskatt, och för öfrigt en afsevärd fördel skulle vinnas genom den af bolaget medgifna inskränknigen i dess privilegier.

Här är således icke fråga om att tillerkänna bolaget någon förmån. Det är endast fråga om att bolaget skulle komma i åtnjutande af samma tiondefrihet som öfriga bergverk och till gengäld därför partielt afstå från privilegier, som bolaget innehar och som föranledt och kunna föranleda ganska stora svårigheter och tvister. Det förefaller mig därför, att det skulle vara till alla parTERS förmån, om Kongl. Maj:ts proposition bifölles.

Hvad herr Branting anförde i fråga om bolagets förhållande till sina arbetare, har, så vidt jag kan finna, icke med denna sak att göra; och anser jag mig därför icke behöfva upptaga det till bemötande.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag tror nog, att den förste talaren tog miste, då han påstod, att Kongl. Maj:ts proposition och statsutskottets förslag skulle afse att utvidga Höganäsbolagets rättigheter. Det förhåller sig icke så, utan tvärt om. Höganäsbolaget har fått sina rättigheter betydligt inskränkta genom den kongl. propositionen, ty förut hade det ett område utaf öfver 85,000 hektar, men nu är detta nedsatt till endast 12,000 hektar. Kan det då vara rimligt att säga, att dess rättigheter utvidgats?

Denna fråga har ganska grundligt behandlats i statsutskottet, det kan jag försäkra både herr Branting och kammaren i öfrigt, och vi

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)

kunde dervid icke komma till annat resultat än att tillstyrka propositionen.

Vid 1888 års riksdag förelåg frågan om, att Höganäs stenkolsverks tiondeskyldighet skulle helt och hållet afskrifvas, och att det skulle slippa betala tionde, hvilken skyldighet, så att säga, hängde öfver bolaget. Denna kammare tillstyrkte afskaffandet af tiondeskyldigheten, utan att ett enda ord yttrades deremot eller ens privilegiefrågan antyddes, men en och annan ledamot af Första Kammaren påyrkade, att, på samma gång, man afskrefve tiondeskyldigheten, på samma gång borde dessa privilegier, som vore så gamla och stora, i någon mån reduceras. Detta har iakttagits af Kongl. Maj:t, ty i den nu framlagda propositionen ha dessa privilegier till sin omfattning reducerats ganska betydligt. De hafva nemligen inskränkts till ett område af 12,000 hektar, och på samma gång är att märka, att de icke i någon mån blifvit större inom det mindre området, utan de äro till innebörden desamma som hvad de voro inom det större af bolaget disponerade området. Det torde nog herr Branting sjelf inse, om han vill läsa hvad statsutskottet anför i sin kläm. Utskottet hemställer bland annat der,

»att Riksdagen må medgifva, att den för öfriga bergverk i riket medgifna tiondefrihet må äfven för Höganäs stenkolsverk tillämpas, under vilkor,

att den rätt, som på grund af Höganäs' stenkolsbolags privilegier kan tillkomma bolaget att inom Luggude och Rönnebergs härad eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter, icke får göras gällande i afseende å andra delar af nämnda härad än det af bolaget i dess skrift den 2 december 1896 angifna, å en vid skriften fogad karta öfver Luggude och Rönnebergs härad med röda linier utmärkta område.»

De privilegier, som möjligen kunna tillkomma Höganäsbolaget, ha således, enligt utskottets förslag, blifvit inskränkta till detta område, och icke i någon mån utvidgade. Således är det faktiskt en inskränkning, och den, som vill och kan läsa rätt hvad Kongl. Maj:t tydligt säger i sin proposition, han kan öfvertyga sig om, att Kongl. Maj:t icke velat något annat än hvad der står tydligt uttaladt. Det heter der på ett ställe: »Innebörden af dessa nu ifrågavarande privilegier syntes, hvad anginge bolagets förhållande till det allmänna, vara hufvudsakligen den, att bolaget inom det angifna området egde eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter utan att behöfva ställa sig till efterrättelse eljest gällande föreskrifter i afseende å sättet för förvärfvande af tillstånd till dylika fyndigheters eftersökande och bearbetande. Den ställning, bolaget i följd af samma privilegier måtte intaga i förhållande dels till vederbörande jordegare, dels ock till andra eftersökare och bearbetare af stenkolsfyndigheter inom det i privilegierna afsedda området, syntes vara mera oviss. Frågan härom torde i allt fall vara af beskaffenhet att icke kunna af Kongl. Maj:t i administrativ ordning afgöras, utan tillhöra domstols pröfning.» Således, i alla andra fall, både beträffande jordegare och andra personer, som vilja söka koncession inom de 12,000 hektaren, finnes icke i ringaste mån någon större inskränkning än förut, utan den rätt, som fans inom de 85,000 hektaren, den finnes också inom de 12,000, hvarken mer eller mindre. Under sådana förhållanden

kunde statsutskottet icke ställa sig afvisande mot detta förslag. Hade statsutskottet deremot funnit, att privilegierna blifvit i någon mån större inom det mindre området, än hvad de voro inom det större, är jag viss om, att statsutskottet afstyrkt propositionen. Då man nu emellertid fann, att de medgifna privilegierna skulle till sin innebörd bli desamma som förut, ansåg man detta vara en stor förtjänst hos förslaget. Så många som vilja kunna således söka koncession inom det återstående området af 72,000 hektar. Derför fins intet hinder från Höganäsbolagets sida. Men för den händelse man vill söka koncession inom det förut omnämnda området af 12,000 hektar, är det möjligt att privilegierna kunna lägga hinder i vägen, — *möjligt* säger jag; jag vill icke yttra mig derom, ty det tillhör domstol att pröfva, huru vida några privilegier der finnas.

Jag tror således, att det vore klokt af kammaren att bifalla det föreliggande förslaget, hvilket innebär en tillfredsställande lösning af frågan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A. Hedin: Herr talman! Det är ganska visst som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade, att åtskilligt i denna fråga är oklart, men det finnes också åtskilligt, som är ganska klart, såsom t. ex. att detta bolag alltid i hög grad i förhållande till staten varit ett gullgossebolag, som man icke kunnat förvägra någonting. Och den traditionen — den tyckes väl lefva kvar äfven i dag. Det framgår utaf herr departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, i ty att han i sjelfva verket icke anser denna uppgörelse, som han nu föreslår Riksdagen att bekräfta, vara ifrån statens sida sedt förmånlig. Men man böjer sig, därför att den ofantliga magt, som heter Höganäs bolag, förklarar: »vi gå icke in på något annat», och då afstår man ifrån att göra bruk af den magt man har, nemligen att låta bolaget betala hvad det är lagligen skyldigt att betala.

Nu är det för sent för denna Riksdag att vidtaga någon åtgärd i det afseendet, och derest Riksdagen vill bevara sin handlingsfrihet, återstår ingenting annat än att afslå Kongl. Maj:ts proposition och utskottets betänkande.

Men det går an att taga upp vid en annan riksdag frågan om bolagets skyldighet att betala skatt, och då kan möjligen hända, att bolaget blir mjukare i sina pretentioner.

Den ärade ledamoten af statsutskottet, som nyss hade ordet, yttrade, att bolaget inskränkts i sina rättigheter. Ja, i sanning, här är allt så oklart, att jag icke är säker på någonting annat än att bolaget inskränkts i sina *anspråk*, men om det i samma mån inskränkts i sina *rättigheter*, det får jag lemna derhän.

Så oklar är denna fråga, och därför kan jag för min del icke se något skäl, hvarför Riksdagen nu skulle hasta med någonting, som ifrån dess synpunkt icke är brådskande. Deremot är det ifrån bolagets synpunkt önskvärdt att nu få detta afgjort, ty dermed har Riksdagen bundit sina händer i förhållande till ett bolag, mot hvilket Riksdagen icke har någon anledning att visa någon hög grad af undseende. Jag tänker det finnes en stor del af kammarens ledamöter, som ifrån början

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolverk.
(Forts.)

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)

af 1870-talet erinra sig åtskilliga exempel på hvad staten uppoffrat för detta bolag, och att den trots utfästelse icke fått någon ersättning derför.

Jag kan icke annat än instämma i yrkandet om afslag.

Herr Branting: Jag afstår ifrån ordet och instämmer med herr Hedin.

Herr Olsson i Ornakärr: Herr talman, mina herrar! Jag är icke okunnig om de privilegier, som Höganäs bolag är i besittning af, och jag anhåller derför att få säga några ord i den här saken.

Jag ber då först och främst att få upplysa derom, att jag aldrig hört någon, som bor inom de socknar, Höganäs privilegier omfatta, klaga öfver att detta bolag fått dessa privilegier, som man anser vara för landtbrukarne i någon mån till skada. Hade jag hört ett sådant yttrande af någon, så skulle jag instämt uti yrkandet om afslag på utskottets hemställan. Nu skall jag icke göra något yrkande.

Jag vill vidare tillägga, att de sista grufvorna, eller de, som under de senare åren ha blifvit upptagna, ha blifvit upptagna på bolagets egen egendom. Bolaget har sökt att förvärfva sig hemman på sista tiden för att der sänka sina schakt och upptaga kolen. Går bolaget så till väga fortfarande, är ingen människas rätt dermed inskränkt eller förnärad. Detta är min uppfattning om saken.

Hvad så vidare beträffar det herr Branting omnämnde, eller att grufbolaget skulle nu under sista tiden ha framkommit med stadganden, som han anser olämpliga och väl äfven delvis mot lag stridande, så vill jag blott dervid anmärka, att bolagets styrelse väl har samma rätt som hvarje enskild husbonde att bestämma hvilken det vill ha i sin tjänst. Vill den, som är tjenare eller arbetare, icke rätta sig efter husbondens vilja, så är det ju ingen, som hindrar honom från att göra en flyttning till en annan plats.

Jag har icke något yrkande att göra, utan öfverlemnar jag åt kammaren att besluta, om den vill antaga utskottets utlåtande eller afslå detsamma.

Herr friherre Barnekow: Om den rättsliga frågan skall jag icke yttra mig. Derom har yttrats ifrån statsrådsbänken.

Men jag skall be att få upptaga ett yttrande af en talare på denna plats, deri han sökte framhålla, att styrelsen för Höganäs bolag icke behandlade sina arbetare rätt, ja, han gick till och med så långt att han påstod, att den behandlade dem illa.

Med hvad rätt kan denne talare uppträda och förklara detta? Kan han här *bevisa*, att dessa arbetare på något sätt blifvit illa behandlade utaf sina arbetsgifvare?

Han säger visserligen, att dessa göra intrång på arbetarnes fri- och rättigheter. Ja, mina herrar, ligger det icke frihet också deri, att arbetsgifvaren skall ega rättighet att bestämma med hvad slags folk han vill omgifva sig. Han tvingar dem då icke att vara kvar; de ha frihet att lemna honom, om de vilja.

När man, mina herrar, proklamerar frihet på det ena hållet, får

man också medgifva sådan på det andra hållet. Jag protesterar således på det allra lifigaste mot det påståendet, att arbetarne i detta fall blifvit illa behandlade af arbetsgifvarne.

Den af herr Branting påpekade saken är för öfrigt något, som icke rör staten. Det är ett enskildt intresse mellan arbetsgifvare och arbetare, som, enligt mitt förmenande, staten icke skall blanda sig uti.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr John Olsson: Den siste talaren förde diskussionen bort från hvad här närmast är fråga om, d. v. s. det föreliggande statsutskottsbetänkandet. Jag skulle bara med några ord vilja återföra debatten till hvad här är fråga om; och här är endast fråga om, huruvida bolaget verkligen gör någon uppoffring, mot hvilken det är värdt att staten uppoffrar den rätt till tionde, som staten för närvarande eger mot bolaget.

Jag tror, att det vore af intresse, om herr statsrådet och chefen för finansdepartementet kunde upplysa, huru det kommer sig, att, såsom här står i propositionen, någon bergverkstionde faktiskt aldrig utgått från bolaget och om detta har skett på grund af några verkliga skäl, eller med ett ord, huru härmed rätteligen sig förhåller. För mig är det alldeles klart, att, om man bifaller statsutskottets betänkande, har Riksdagen bestämdt afhändt sig rätten att utgå denna tionde af bolaget, som staten väl för närvarande eger, och jag undrar, om detta kan vara klokt. För min del tror jag, att det vore klokt att uppskjuta denna fråga till en kommande riksdag, då man verkligen kunde få klareradt, huru det förhåller sig med saken, ty den är onekligen, såsom här antydts, mycket oklar.

Som sagdt, af det skäl att vi genom ett bifall till utskottets utlåtande skulle afklippa för oss möjligheten att af bolaget uttaga den tionde, som bolaget är skyldigt staten, tror jag, att det vore lämpligast att för närvarande afslå frågan, så att den i mera utredt skick kunde komma tillbaka till en annan riksdag. Utaf dessa skäl ber jag att få yrka afslag å statsutskottets betänkande.

Herr Branting: Jag visste mycket väl, att jag rörde vid en ömtålig sträng här i kammaren, när jag tog mig friheten framhålla just händelserna för dagen vid Höganäs. Men det var icke utan sammanhang med den kongl. propositionen, det ber jag att få betona. Ty bolaget har i en af dess åberopade skrivelser framhållit, att det var för *arbetarnes* skull, som bolaget försökte att få under sin domvärjo det väldiga område på 28,800 hektar, som det först begärde. Det är mot bakgrunden af det anspråket att för *arbetarnes* skull få denna stora domän sig underlagd, som man bör se dess faktiska förhållande till arbetarne. Och hvad det beträffar, så vill jag säga friherre Barnekow, att jag aldrig nämnde, att bolaget har »illa behandlat» sina arbetare.

Det har i pressen varit synliga massor af uppgifter om, huru de sörjt för dem på åtskilliga sätt på det gamla patriarkaliska viset. Derom känner jag emellertid intet och kunde således icke yttra mig vare sig för eller emot. Men hvad jag framhöll var det faktum, som man icke

*Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)*

*Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.*

(Forts.)

kommer ifrån genom några bedyranden om, att bolaget behandlar sina arbetare utmärkt, nemligen det stadgandet, att dessa arbetare, som utgöra omkring 4,000 personer, måste förbinda sig att hvarken tillhöra eller understödja socialistiska eller fackföreningar. *Detta* har jag tillåtit mig beteckna såsom ett öfvergrepp från bolagets styrelses sida, enär det går utom den rätt, som Sveriges lag tillerkänner andra människor, som icke bo på Höganäs område, att få uttala sin mening och skänka sin skärf åt de olika företag, som de anse sig böra uppmuntra, liksom att åt arbetarne beredes tillfälle att få sammankomma och samråda med andra arbetare inom sina fack för att få rådslå om gemensamma angelägenheter. Det kan icke bortresoneras, och det har icke heller bestridts, att här skett en extra lagstiftning, en bolagslagstiftning, och vare sig bolaget beviljat sina arbetare några särskilda förmåner eller icke, så är detta ett öfvergrepp mot arbetarnes rätt, hvilket arbetsklassen i våra dagar icke vill låta opåtaladt passera.

Detta vill jag här hafva sagdt, oafsedt om jag härmed hos en och annan väckt den tanken, att det blott skulle vara för denna saks skull, som hela denna fråga här i kammaren af mig bragts på tal. Jag ber att få framhålla, att denna fråga är större än så. Det är icke blott fråga om spänningen der nere för ögonblicket, ehuru den illustrerar bolagsväldet, utan också om att taga ett ytterligare steg för att afhända staten dess rätt mot de stora bolagen. Det har visserligen framhållits af en talare på skaraborgsbänken, herr Carl Persson i Stallerhult, att genom antagande af statsutskottets förslag ingen utvidgning af bolagets nuvarande magtställning sker, utan tvärt om en bestämd inskränkning, men, med förlof sagdt, denna framställning är icke riktig, ty för närvarande har staten den rätten att kunna antingen få af bolaget den inskränkning, som staten sjelf genom herr departementschefen här har förklarar att det vore önskvärdt att den kunde göras, eller ock ställa bolaget inför det alternativet, att denna bergverkstionde, som aldrig blifvit utkräfd, en gång måste börja att utgöras. Det är väl då en rätt, som staten afhänder sig genom antagande af statsutskottets förslag, ty sedan är det väl icke värdt att tala om någon minskning af det område, som bolaget skulle komma att disponera öfver.

Herr Th. Nordström: Herr talman! Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på en synpunkt, som ännu icke blifvit berörd under diskussionen.

Vi hafva, såsom för alla är bekant, en blomstrande stenkols- och lergodsindustri i Skåne. Öfver denna industri hafva emellertid Höganäs bolags privilegier, med den kraft och verkan dessa privilegier nu må hafva, hängt såsom ett damoklessvärd. De skulle ju kunna hämmande inverka på drifvandet af nämnda industri och hindra nya till densamma hörande anläggningar att uppstå, om bolaget nemligen skulle göra anspråk på och befinnas ega uteslutande privilegium på tillgodogörande af stenkolsfyndigheter inom Luggude och Rönnebergs härad. Derigenom, att dessa privilegier nu skulle inskränkas till ett mindre område, blefve ju den allra största delen af Skånes stenkolsförande

formationer fri från det hot och tryck, som hvilat öfver stenkols- och lergodsindustrien derstädes.

Hvad beträffar frågan om anledningen, hvarför bergverkstionden aldrig utgått från Höganäs, kommer sig detta, så vidt jag nu kan erinra mig från de studier jag gjort i detta ämne, af följande förhållande. Det var förr lagstadgadt, att tionde skulle erläggas af alla bergverk. För att uppmuntra tillgodogörandet af de skånska stenkolslagren, fritogs emellertid Höganäs' stenkolsverk från utgörande af tionde under den första tiden, en åtgärd, som för öfrigt då var mycket vanlig, i ty att i lagen fans medgifven möjlighet till frihetsår för bergverk, på det att de under frihetsåren skulle kunna ostördt utveckla sig och vinna kraft. Svarigheterna för Höganäs fortforo emellertid. Man hade den tiden icke sådana hjälpmedel som i våra dagar. Svarigheterna att sänka schakten och utföra mekaniska anordningar voro då vida större än nu. Staten ansåg sig därför, enligt den tidens nationalekonomiska uppfattning, skyldig att ingripa, och den ingrep icke endast så, att Höganäs ytterligare befriades från bergverkstionde, utan äfven så, att Höganäs försträcktes med penninglån. Att flera af dessa försträckningar icke blifvit återbetalda, är nog ett faktum, såsom en föregående talare också påpekat. Denna fråga har ju äfven förut varit föremål för Riksdagens handläggning och torde väl numera få anses utagerad. Detta torde alltså icke böra spela in nu, då det gäller att söka få hela den svenska stenkolsindustrien befriad från trycket af Höganäs privilegier.

Då svenska Riksdagen förklarar, att bergverkstionde i allmänhet icke längre borde utgå, bland annat därför, att produktionsskatter vore en olämplig och otidsenlig skatteform, och då bergverkstionden i följd häraf försvunnit från alla svenska bergverk med undantag af Höganäs och några andra, af hvilka senare den emellertid icke heller längre utgår, därför, om jag minnes rätt, att de icke längre drifvas, så tror jag, att bergverkstionde icke heller lärer böra af Höganäs utkrävas. Nej, Kongl. Maj:t har nu haft Riksdagens uppdrag att försöka komma till någon öfverenskommelse med Höganäs' bolag om inskränkning i dess privilegier, hvilken kraft och verkan dessa nu än må hafva, och det har da ansetts lämpligt att såsom ersättning åt bolaget för en sådan inskränkning borttaga bolagets formella skyldighet att utgöra bergverkstionde.

Med hänsyn till utvecklingen af vår stora stenkols- och lergodsindustri och för att bereda andra än Höganäsbolaget möjlighet att med full säkerhet kunna vinna koncession att tillgodogöra sig stenkol och elffasta leror, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr A. Hedin: Herr talman! Om vi i stället för den 7 maj nu hade den 7 april, är jag öfvertygad, att ingen ledamot af denna kammare skulle motsätta sig ett yrkande om återremiss. Då nu sådant icke kan ifrågasättas, återstår den utvägen, att vi på annat sätt skaffa oss den betänketid, som jag, ju mera diskussionen framskrider, finner vara allt mera och mera nödvändig. Det blir allt oklarare och oklarare, hvad hela denna fråga rör. Den siste talaren nämnde, att man borde, så att säga, friköpa den svenska stenkolsindustrien från eu fara. som skulle hota den. Hvarifrån? Från, sade han, bolagets

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.

(Forts.)

Angående
tiondefrihet
för Höganäs
stenkolsverk.
(Forts.)

»s. k. privilegier» med den kraft och verkan dessa möjligen kunna hafva. Låtom oss då gå dessa privilegier något närmare in på lifvet och se, om faran verkligen är så stor. Härtill behöfves emellertid tid, och jag skall därför nu yrka afslag på förslaget, i tanke att frågan kan, på ett annat sätt utredd, komma åter vid nästa riksdag.

Herr *Fredholm* instämde häruti.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å såväl nämnda hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning. Herr talmannen fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 92, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen utföll med 117 ja och 69 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 25.

Om införande af obligatoriskt rättsligt försvar för tilltalade i brottmål. Föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 77, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande införande af obligatoriskt rättsligt försvar för tilltalade i brottmål.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 169, hade herr *K. A. Staaff* hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en fullständig utredning af frågan om obligatoriskt, på statens bekostnad anordnad rättsligt försvar för tilltalade i brottmål, om möjligheten och förutsättningarna för införande af sådant försvar äfven hos oss, om den utsträckning, i hvilken försvaret borde göras obligatoriskt, samt om kostnaden för institutionens genomförande, äfvensom det Kongl. Maj:t behagade, derest utredningen dertill gifver anledning, för Riksdagen framlägga förslag till lag i detta ämne».

Utskottet hemställde emellertid, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde nu:

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Det finnes i vår strafflag en bestämmelse, som stadgar, att, om en qvinna, som blifvit hafvande af oloflig beblandelse, födt i enslighet och fostret förstört eller a lön lagt, skall hon straffas — olika om hon sökt eller icke sökt ensligheten — men att, om det utrönes, att fostret omkommit utan modrens vållande eller att det varit dödfödt eller så ofullgånget, att det ej med lif framfödas kunnat, så blir hon straffri. Denna bestämmelse är ju, som bekant, en stor egendomlighet i vår strafflag, så till vida, att den stadgar straff för en gerning, som lagen icke anser fullt bevisad, men dock så sannolik, att den likväl bör straffas, och därför har lagen deraf bildat ett särskildt brott och straffar den, men straffar den mindre än barnamord. Nu stod i ett fall, som jag känner, en qvinna tilltalad för brott emot denna paragraf. Hon påstod, att fostret var dödfödt, och att hon omedelbart efter födseln kastat det i ett nära platsen förbinnande vatten. Under mellantiden mellan två ransakningar blef emellertid af en ren slump upptäckt, att detta icke var sant, utan att fostret fans undanstucket på en vind, men det blef också utrönt, att det varit så ofullgånget, att det icke kunnat framfödas med lif, och följaktligen blef qvinnan på grund af denna slump frikänd, under det att hon, om slumpen icke kommit emellan, skulle på grund af rent oförstånd blifvit straffad. Nu kan man fråga: skulle icke denna qvinna hafva bort vid sin sida ega någon rättsligt bildad person, som hade haft till pligt att undervisa henne och förstätt att undervisa om hvad som verkliga var lagens mening i detta fall, och huru hon kunde genom sitt oförstånd draga öfver sig straff, som eljest icke behöft drabba henne.

Det fins i vår strafflag en bestämmelse, den mest använda af alla. Det är den, som inleder strafflagens 20:de kapitel: »Hvar, som stjälar gods eller penningar öfver femton riksdaler, dömes, för stöld, till straffarbete i högst sex månader, der ej annorledes här nedan stadgadt är.» Äro omständigheterna synnerligen försvärande, kan straffet höjas, och äro de synnerligen förmildrande kan det sänkas. »Går värdet ej öfver femton riksdaler; då skall, der ej gerningen efter 4, 6, 8 eller 9 § hör annorledes anses, för snatteri dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.»

Som herrarne finna och väl veta, dessa båda moment, som äro skilda till sjelfva grunden af endast och allenast ett öres värde, de framvisa en oerhörd skiljaktighet i fråga om effekten för den brottslige. Då brottet bedömes såsom stöld medför det i första rummet och i normala fall straffarbete och förlust af medborgerligt förtroende, men då det bedömes såsom snatteri medför det i första rummet i normala fall endast böter. Nu inträffar det ju understundom och icke så sällan att det är ganska svårt att på öret bestämma det stulnas värde och säga, att så och så mycket är det värdt och icke mindre, ty det kan ju finnas olika uppfattning om sakers värde. Särskildt om begagnade sakers värde kan det finnas ofantligt olika uppfattning, och därför kan det vara en för den anklagade mycket viktig sak att få värdet på ett tillfredsställande sätt utrönt. Men den anklagade, som kommer inför rätten, han känner i allmänhet icke detta förhållande, och han får i allmänhet icke veta detta förhållande, utan han tillfrågas endast utan

(Forts.)

Om införande att forstå frågans innebörd eller den stora betydelsen för honom sjelf af obligatoriskt af det svar han afgifver, huruvida han har något att erinra, såsom det rättsligt för heter, mot det uppgifna värdet. Nu kan man väl fråga: skulle man icke svar af tilltalade i brottmålet. i sådana fall vilja anse, att han borde ega vid sin sida någon, som förstod att afhjelpa hans egen okunnighet och förstod att fylla luckorna i hans brist på förmåga att utreda saken.

(Forts.)

Det fins, om man vill slå upp ett annat kapitel i vår strafflag, en bestämmelse, som dömer den gäldenär, som varit skyldig att föra handelsböcker, men oordentligt fullgjort denna pligt, till fängelsestraff. Om nu, såsom ganska ofta händer, en person, som uppehåller sig med handel, kommer på obestånd, råkar i konkurs och icke kan erhålla ackord, så blir han nödgad att gå ur konkursen fortfarande under sina borgenärers kraf. Men han kan icke något annat yrke, utan han måste uppehålla sig och sin familj på handel. Hvad skall han då göra? Det vanliga är, att handeln börjas igen, men »rättigheten» uttages i hustruns namn, ehuru mannen sköter alltsammans. Om nu en ny olycka inträffar, händer det, och det händer icke så sällan, att den person, hustrun, i hvars namn handeln har gått, men som sjelf icke känner till det ringaste af hvad dertill hörer, icke en gång sin skyldighet att föra böcker eller har någon kompetens att göra det, blir utsatt för åtal. Nu frågas: skulle det icke vara något tänkvärdt, att en menniska, som på det sättet kan komma ut för lagens straffhot, hade vid sin sida någon, som förstode att hjälpa henne, då hon ej förstär att hjälpa sig sjelf? Detta är några exempel, valda ur högen. De kunde ju mångfaldigas, men det kan vara tillräckligt med speciella exempel.

Jag har i min motion försökt visa, huru den tilltalade på snart sagt hvarje steg af rättegången är, derest han icke sjelf är rättsbildad, ovilkorligen i behof af rättsbildad hjälp. Nu har lagutskottet för sin del sagt, att utskottet menar, att, om i vår rättsskipning någon blir dömd oskyldig eller till svarare straff än han förtjenar, man icke får antaga, att »missförhållandet kan anses hafva haft sin grund just i saknaden af rättsbildadt biträde för den tilltalade», eller att sådant förekommit »i den omfattning, att det med skäl bör gifva anledning till ny och ändrad lagstiftning».

Nu är det gifvet, det måste jag erkänna, att det är nästan omöjligt att med exakta skäl och bevis vederlägga en sådan uppfattning. Det är omöjligt att säga, att i det eller det eller det fallet har det dömts på ett orätt sätt, därför att det icke funnits någon försvarare. Hvarför? Jo, det måste många gånger finnas en mängd omständigheter, hvilka icke kunna framdragas blott med den tilltalades egen kompetens, utan för hvilkas framdragande det erfordras en rättsbildad medhjelpare. Och då nu en sådan medhjelpare saknas, blir följden att omständigheterna aldrig komma fram utan att det är möjligt att sedan påvisa dem. Skilnaden i utskottets uppfattning och min är sålunda den, att utskottet sätter icke så stora fordringar på rättsskipningen, utau anser det vara tillräckligt, att det icke kan visas, att den tilltalade icke gått miste om någonting. Jag åter menar, att, om det är sannolikt, att en tilltalad gång efter annan gått miste om några honom behörigen tillkommande förmåner, detta är tillräckligt skäl för att tänka på införande af denna här föreslagna institution.

Emellertid framstå någon gång talande exempel, till och med så talande som utskottet synes fordra. Jag erinrar mig från min egen erfarenhet, hurusom för några år sedan en arbetare besökte mig för att anhålla om min hjälp, icke egentligen i en rättegång, utan därför att han, som hade af rådstufvurätten här i Stockholm blifvit dömd för tjufnadsbrott, hade blifvit i en allmän tidning felaktigt beskyld för att redan förut ha begått rätt betydliga stölder. Detta var emellertid ett komplett misstag, och det lyckades att rätta det. Men under mitt samtal med honom fann jag, att han ansåg, att äfven den dom, som öfvergått honom, var mindre rättvis. Och som saken intresserade mig, så hörde jag efter, huru dermed förhöll sig. Jo, det förhöll sig på följande sätt. Denne arbetare och en kamrat till honom hade farit öfver på en af de ångslupar, som besörja trafiken här i Stockholm, och der på ångslupen råkat på ett par flickor af den mindre allvarliga genren. De hade kommit i samspråk med dessa flickor, suttit och skämtat och glammnat med dem. En af flickorna hade i sin ficka en butelj med någon spritvara uti. Den tog mannen upp på skämt, visade den för sin kamrat, obemärkt för flickan, och satte sedan ner den bakom henne. Kort efter lade båten till, de stego upp, folket skyndade ut, och härigenom skildes de åt. Han tog då buteljen med för att återlemna den, men på landbryggan möttes han af polis, som sade, att han stulit buteljen. Han invände, att han tagit den endast på skämt och medförde den för att återställa den, men poliskonstapeln förklarade, att det icke vore något skämt och att mannen nu finge följa med. Han fick följa med, och han sökte visa, att det hela var ett skämt. samt begärde, att de andra, som närvarit vid tillfället, skulle höras. men så skedde ej. Och af känslan, att han var oförmögen att kunna på något sätt värja sig, lät han. då målet remitterades till rådstufvurätten, straffet gå ut öfver sig. Han sade der, att han sagt, huru det förhöll sig, men att ingen trott honom. och att det därför finge blifva som det kunde. Han blef dömd till två månaders fängelse. Jag sade, att den domen icke skulle behöfva upprätthållas, samt anstälde en undersökning och lyckades få tag i ett par af de vid tillfället närvarande, hvilka afgåfvö ett intyg om förloppet. Besvärstiden var ej utgången. Jag iulemnade besvär för honom till hofrätten, och hofrätten fann, att det af honom afgifna erkännandet icke var af den beskaffenhet, att på detta bort grundas en fällande dom, samt frikände honom. Alltså, till och med vid det bevismedel, som skulle vara mest tillförlitligt och der det minst skulle behöfvas någon sakkunnig som hjälp, till och med vid eget erkännande, kan en rättsbildad försvarare vara af nöden.

Utskottet har emot min motion framlagt åtskilliga andra betänkligheter, till hvilka jag sedan skall taga mig friheten öfvergå. Men jag skall derförut tillåta mig att, för att visa herrarne, huru svag likväl den anklagades ställning är hos oss, huru litet kringgård den är med sådana bestämmelser, som den moderna lagstiftningen eljest innehåller, påvisa ett par exempel.

Om herrarne träda in i en utländsk brottmålsdomsal, skola herrarne, såsom jag tror undantagslöst, finna, att den tilltalade inställes inför domstolen icke i bojor utan i personlig frihet. Detta är natur-

Om införande af obligatoriskt rättsligt försvar af tilltalade i brottmål.
(Forts.)

Om införandeligttvis en följd af den uppfattningen, att en häktningsåtgärd endast afobligatoriskt och allenast är tillkommen för att försäkra sig om den misstänktes rättsligt för- person, men att följderna deraf aldrig få sträckas vidare än som detta svar af till- ändamål gör nödvändigt, så att, då en misstänkt ställes inför domstolen, han skall vara endast och allenast en part uti rättegången, icke talade i brott- mål. (Forts.) en person, som på förhand utrustas med symbolerna af att redan vara dömd. Jag bör kanske tillägga, att den utländska lagstiftningen nästan öfver allt har inrymt en sådan bestämmelse i processlagarne. Det brukar alltid der finnas en föreskrift, lydande: »den tilltalade skall inställas i frihet, han får icke bära bojor».

Hos oss finnes icke någon sådan regel, och därför går det olika till på olika håll. Det bestämmande är, att processlagen icke på något sätt tagit hand om den tilltalades rätt i detta afseende, utan att han betraktas under ransakningsfängelsets tillstånd såsom helt och hållet hörande under fängvården. Det är fängvården, som ansvarar för honom, det är fängvården, som utlånar honom till domstolen, då han der skall ransakas. Jag vågar icke efter min erfarenhet uppställa någon bestämd regel, men jag tror, att den allmänna regeln är, att den tilltalade föres utan bojor på sådana ställen i landsorten, der ransakningen företages på fängelset, men med bojor, der den tilltalade föres från fängelseorten till ransakningsorten.

Jag kan icke underlåta, herr talman, att berätta ett litet exempel, som mera än mina reflexioner visar, hvad slags intryck detta förande af de anklagade i bojor gör. Under den korta tid, jag sjelf satt såsom domare, hade jag en gång att ransaka en helt ung flicka, endast sexton å sjuutton år gammal, hvilken var tilltalad för tjufnad, begången af fäfänga — hon hade tillgripit några klädespersedlar. Då hon infördes af gevaldigern, frapperade det mig, som redan då sett många liknande fall, att hon var utan bojor, i frihet. Då ransakningen var afslutad, och jag hade att påskrifva förpassningssedeln, det vanliga beviset, fann jag der en anteckning, som utmärkte, att hon borde föras i bojor, och frågade gevaldigern om meningen med denna anteckning. Han svarade först undvikande, men då jag sade, att det icke var meningen att göra någon anmärkning, utan att jag ville veta, huru det förhöll sig, så yttrade han: »Ja, det hade ju varit min skyldighet att föra henne i bojor, men man kan ju ej alltid göra på det sättet, som de herrarne deruppe förordna, hvilka sitta och skriva och som aldrig sett personen, de skriva om, samt endast veta, att det och det brottet blifvit begånget. Man kan icke taga på sitt samvete att lägga bojor på ett barn». Det förefaller mig, som om hans reflexioner om de herrar, som sitta och skriva, utan att se hvad de skriva om, hafva något sundt i sig.

Ett annat exempel, som också visar, huru svag den anklagades ställning hos oss är, skall jag anföra, och det från ett mycket närbeläget håll. Om någon af herrarne behagade att en brottmålsransakningsdag stiga in uti rådstufvurätten här i staden, som ni så ofta passera förbi, skola ni finna ett skådespel, som, såvidt jag vet, aldrig förfelat att göra en egendomlig inverkan åtminstone på den, som första gången ser det. För hvarje ransakningsdag är det ju vanligen flera fångar, som skola, den ena efter den andra, ransakas. Om I nu passe-

ren rättens förrum, skolen I der finna dem, som sålunda vänta på sin ransakning, satta i en rad med polisbevakning bredvid sig på bänkarne eller utefter väggarne löpande lärar. Der kunna de sitta två, tre, fyra, fem timmar, väntande den ene på den andre, att hans tur skall komma. Likväl är fängelset så beläget, att en trappa för upp ifrån fängelsegården till rätten, så att det icke är nödvändigt att föra fångarne utom fängelsegården, utan de skulle kunna uppföras den ena efter den andra till sin ransakningstid. Men det är sant, att det skulle därför erfordras, att domstolen ville efter en avslutad ransakning vänta den jmförelsevis korta tid, som behöfde åtgå för uppförandet af en ny fånge. Så lär — efter hvad jag erfarit — förr i tiden gått till. Men det är så, att det går så lätt att emellan alternativen: domstolens bekvämlighet och hänsynen till de tilltalades rätt välja det förra och icke det senare.

Om införande af obligatoriskt rättsligt för svar af tilltalade i brottmål.

(Forts.)

Dessa tvenne exempel må ju i sin mån visa, huru litet omgärdad den anklagades ställning i vårt land är. De visa också därför, hur nödvändigt det är att till den tilltalades hjälp förordna någon, som har samhällets bestämda och klara uppgift att söka värna om den tilltalades rättigheter, så att de hvarken i det ena eller det andra fallet blifva offrade och så att hans ställning icke på något sätt sjunker inför domstolarne. Lagbestämmelserna äro icke dertill tillräckliga. En verksam kontroll, ett effektivt och permanent skydd erfordras.

Utskottet har velat betvifla rigtigheten af min uppfattning, att ett rättsbildadt försvar icke behöfde medföra fara för sanningens uppdragande, och utskottet har sagt: »Erfarenheten från utlandets domstolar häntyder dock derpå, att den tilltalades advokat sätter en ära uti att bereda sin klient alla tänkbara fördelar och uti sin sträfvan härefter snarare anser såsom sin pligt än såsom en ohederlighet att fördölja sanningen, derest densamma skulle verka till skada för klientens intressen». Det är ju omöjligt att bemöta ett uttalande, hållet i en så allmän form, ty jag kan icke känna, hvarifrån utskottet har hemtat denna utländska erfarenhet. Jag vill blott säga så mycket, att det ej går an att hvarifrån som helst hemta dylika exempel, äfven om de skulle vara rigtiga, och tillämpa dem, på det sätt, som utskottet har gjort, emot en föreslagen reform för vårt land. Om det exempelvis skulle falla en person in att ifrån England hemta exempel i detta fall — jag vet icke, om han skulle kunna göra det med berättigande — då är jag förvissad, att det vore orätt att tillämpa dessa exempel här, därför att hela den engelska rättsåskådningen är så fullständigt olika vår åskådning. Der anses det, att den tilltalade i ett brottmål är till den grad en angripen person — den rättsåskådningen går till en för oss nästan egendomlig ytterlighet — att den angripande, d. v. s. samhället, är så godt som skyldig att helt och hållet öfvermannan honom med bevisning, under det han sjelf icke anses hafva begått något egentligen orätt eller ondt, om han endast på domarens första fråga, om han erkänner sig skyldig eller icke är skyldig, säger: jag är icke skyldig. Det, menar jag, är en ifrån urminnes tider der häfdvunnen åskådning, som kan ligga till grund för mycket, men om utskottet derifrån — hvilket jag icke känner — skulle hemtat denna sats, tror jag icke, att den kan användas i det sammanhanget.

*Om införande
af obligatoriskt
rättsligt för-
svar af till-
talade i brott-
mål.*

(Forts.)

Men, säger utskottet, härmed må förhålla sig huru som helst, en hufvudsak är, att det ej under några förhållanden lärer få anses lämpligt att till de tilltalades biträde i brottmål sätta personer af högre kompetens, än som fordras af dem, som äro satta att i dylika mål bevaka samhällets, ofta äfven enskilde målsegendes intressen. Att äväga-bringa en till alla delar fullständig jemvigtsprincip i straffprocessen emellan åklagaren och försvararen torde icke höra till det lätta. Man får nöja sig med att söka komma så nära som möjligt. Det är detta, som de utländska straffprocesslagstiftningarna gjort och de hafva kanske kommit ganska nära. Men jag tror icke, att den af utskottet uppställda farhågan bör anses vara så synnerligen giltig för vårt land. Ty om utskottet dock vill erinra sig, att domaren i vårt land alls icke — såsom efter utlandets lagar — står på det sätt höjd öfver processen, att han leder en förhandling emellan två parter, utan att han tvärt om oupphörligt och ofta nog med den största kraft och energi inqvirerande ingriper i rättegången, så tror jag, att den tilltalades ställning äfven med en rättsbildad hjälp vid sin sida icke på ringaste sätt skulle komma att förryckas, så att samhällets intressen komme att sättas i fara. Men jag kan deremot framställa en annan fråga till utskottet: menar utskottet, att det närvarande tillståndet, d. v. s. med åklagarne sådana de nu äro gent emot en alldeles okunnig och olärd tilltalad, är rättvisare, mera i öfverensstämmelse med jemvigtsprincipen än ett tillstånd, sådant som jag har föreslagit?

Då utskottet till sist såsom en invändning mot motionen framhållit, att den reform, jag föreslår, ehuru i och för sig mindre omfattande, ställer i utsigt andra mera genomgripande förändringar, hvarmed menas ett muntligt och omedelbart processförfarande, då måste jag säga, att det synes mig, att utskottet går något långt i subtila farhågor för framtiden. Jag har endast såsom en fördel hos min motion, såsom någonting som talade för densamma anfört, att, om man skulle vilja tänka på att ansluta sig till fullt moderna processprinciper, skulle det vara en synnerligen god och gynsam förutsättning, att denna försvarareinstitution funnes. Men hvarken har jag sagt eller kan någon människa säga, att det är någonting, som kommer att ovilkorligen föranleda en anslutning till ett sådant processförfarande. Det har i många land varit ofantligt långa tider, då den muntliga omedelbara processprincipen icke tillämpats, men likväl en försvarare stått vid den anklagades sida.

Sjelfva den omständigheten, att utskottet synes med så stora farhågor emotse en anslutning till dessa moderna processprinciper, är emellertid nog egnad att väcka en mycket hög grad af nedslagenhet hos dem, som hysa ett lifligt intresse för vårt rättegångsväsendes ombildning. De skola fråga sig och fråga sig med rätta: hvad har man arbetat på här i landet i tiotal af år, om det till slut skall fastslås i ett utskottsutlåtande, att sjelfva närmandet till den muntliga och omedelbara processens princip är någonting så farligt, att man redan därför bör akta sig att införa någonting, som kan tjena till en förutsättning dertför?

Sjelfva hufvudsaken är nog likväl utskottets första motiv, det är att utskottet anser, att det är bra som det är och att det behöfs i vårt

land icke någon ändring. Ja, då ber jag att få fråga utskottets icke Om införande af obligatoriskt rättsligt för- svar af till- talade i brott- mål.

rättsbildade medlemmar: har jag rätt eller orätt, då jag säger, att, om någon af er, eller någon med eder beslägtad eller för er kär person, eller någon under eder vård stående person komme i den olyckliga belägenheten att ställas inför rätta, inför åtal, skullen I icke då anse det såsom något af det första, som I skullen göra, att försöka skaffa honom ett rättsligt biträde? Men om I skullen det göra, huru kan det då vara möjligt, att I viljen säga, att det är onödigt för den okunnige, olärde och fattige medborgaren i landet att hafva ett sådant biträde? Om vi måste erkänna, att det är någonting, som vi sjelfva gifvet skulle anse vara nödvändigt, är det icke då någonting orätt i att förneka denna nödvändighet, då det gäller samhällets i ekonomiskt hänseende mindre väl lottade medlemmar!

(Forts.)

Jag har, herr talman, vågat att oaktadt en sen timme så pass länge taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag har gjort det, därför att efter min allvarligaste öfvertygelse, och efter en icke ringa erfarenhet, den reform, som jag här har föreslagit, är af en verkligt stor och öfverväldigande betydelse och att hvad som eljest göres och lappas på rättegångsväsendet i sjelfva verket är en obetydlighet, för så vidt icke ett rättsligt försvar, ett verkligt effektivt rättsligt försvar införes.

Det är väl icke sista gången som jag kommer att yttra mig i denna fråga, ty jag kan ju ej vara nog naiv att föreställa mig, att jag vid detta tillfälle kan påräkna annat än en något större eller något mindre minoritets röster här i kammaren, men jag vågar dock be herrarne, att, liksom herrarne med tålmod hafva åhört mig, också med öfverseende finna sig uti att jag likväl vill efterse, huru många röster tanken på denna reform kan samla i kammaren. Det är därför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till min motion.

Häruti instämde herrar *A. Hedin, Nyström, Höjer, Berg, Branting, Pantzarhielm, Nydahl* och *Eriksson* i Elgered.

Herr Restadius yttrade: Då spöktimmen redan är inne, manar mig pligten att fatta mig så kort som möjligt, och jag tror också, att hvad som är att säga angående denna fråga kan sägas kortare, än den ärade motionären sagt det.

Det torde icke vara någon, som vill bestrida eller förringa värdet af den vackra tanke, som förslagsställaren vill realisera. Han har nemligen velat, att man skulle lemna den tilltalade sådant rättsligt skydd, att man kunde vinna det höga målet, att en oskyldig icke dömes och en skyldig icke dömes till högre straff än vederbort.

I förbigående vill jag anmärka, att jag icke rätt fattat motionärens mening, då han säger, att han vill bidra till skydd för tilltalade i brottmål. Nu är det gifvet, att det finnes brottmål af den ringa betydelse och omfattning att den tilltalade, efter min uppfattning, allt för väl bör kunna försvara sig sjelf, och jag anser, att det skulle blifva för stor kostnad att jemväl vid dylika mål lemna den anklade en advokat.

Öfvergår jag till de svårare brottmålen, skulle nödvändigheten att

Om införande af obligatoriskt rättsligt försvaret i brottmått. genomföra en dylik reform bero derpå, att erfarenheten ådagalagt, att domstolarne med nuvarande organisation icke skulle bereda den tilltalade det rättsskydd, som motionären åsyftar. Det är mycket vauskligt att besvara denna fråga på objektiva grunder, men jag vill emellertid tillåta mig onuämna den erfarenhet, jag derutinnan kunnat få.

(Forts.)

För några år sedan, då jag som sekreterare biträdde justitieombudsmannen vid inspektioner af fängelser, hördes ofta det talet af de dömde, att de blifvit dömda oskyldiga. I anledning deraf underkastades handlingarna tillbörlig granskning, och dervid visade det sig, att icke vid något tillfälle anledning fans till det antagandet, att de dömde icke fått hvad lag och rätt kräfde. Jag vet i sanning icke mer än ett enda fall, der under senare år en person blifvit dömd och fått aftjena sitt straff, och der det sedan visade sig, att han var fullkomligt oskyldig, men detta har icke berott derpå, att han icke hade en rättsligt bildad person till biträde, utan det berodde på falska vittnen, och vid ett annat tillfälle, då frågan var om den fria bevispröfningen, tillät jag mig att fästa uppmärksamheten på den omätliga fara för rättvisan, som ligger deruti, att två vittnen gifva tillräckligt bevis. Således kan jag från min erfarenhet icke draga någon slutsats om nödvändigheten att genomföra den nu föreslagna reformen.

Till tvifvel om erforderligheten häraf mana mig också de skäl, på hvilka den ärade talaren stödde sin mening. Jag tror, att dessa skäl voro fyra, men det fjerde hörde jag endast ofullständigt. Hvad de tre första skälen angår, får jag säga, att med afseende å dem något synnerligt behof af rättsbildadt biträde för den anklagade att sköta hans angelägenheter icke förefinnas enligt min uppfattning.

Jag fäster mig dervid i första rummet vid den för barnamord tilltalade. Hade hon talat sanning från början — och det är väl något, som man bör kunna begära af tilltalade personer, och för att tala sanning behöfs icke att anlita en juridiskt bildad person — så hade hvad motionären omnämnt kunnat undvikas.

Han nämnde också något om, att rättsbildade advokater skulle erfordras vid tillämpningen af 20 kap. 1 § strafflagen för att kunna skilja mellan stöld och snatteri. Jag hemställer till eder, mina herrar, som äro eller varit ledamöter af underrätter, om I tron, att det behöfs rättsbildade biträden för att utröna, om en sak är värd 15 kr. eller 15 kr. och 1 öre. Detta är väl en angelägenhet, som nämnden med sin erfarenhet mycket lätt kan afgöra.

Det tredje skälet var, att en hustru, när en handelsrörelse i verkligheten drifves af mannen, och det på sadant sätt, att, när konkurs inträdde, hustrun finge svara för oordentlig bokföring. Men icke behöfs det någon advokat för det. Hon bör väl, då hon åtager sig dylika skyldigheter, tillse, att hon fullgör de förpligtelser, som åtfölja dylika rättigheter.

Hvad åter angår öfriga saker, som förtäljts af den ärade talaren, så må gerna medgifvas, att det syntes vara för honom af intresse att omtala det för kammaren, men mig är icke tillräcklig skarpsinnighet gifven att kunna inse, att de hafva med den nu föreliggande saken någonting att skaffa.

Det har talats om att ej bojor blifvit lagda på en ung qvinsperson. *Om införande*
 Hvad har det med det här föreliggande förslaget att göra? Det har *af obligatoriskt*
 vidare talats om dessa fångar, som få sitta och vänta i härvarande *rättsligt för-*
 rådstufvurätts förmak. Jag erkänner, att det kan vara ganska olämp- *svar af till-*
 ligt, men icke behöfver sakförarnes verksamhet utsträckas för att få *talade i brott-*
 ett dylikt oskick aflägsnad. *mål.*

(Forts.)

Det har visat sig i främmande länder — och det känner nog den
 ärade talaren bättre än jag, derom har han nog större insigt — att
 denna institution icke allenast ej medför någon väsentlig nytta, utan
 tvärt om i icke ringa mån motverkar, att man kan erhålla hvad man
 vid domstolsförhandlingar skall erhålla, nemligen sanningen. Derpå
 vill jag emellertid icke för närvarande ingå. Icke heller vill jag yttra
 mig om lämpligheten eller behöfligheten att nu införa denna institution,
 men jag vill bestämt framhålla, att detta är orimligt, så länge man
 icke sökt att åt åklagareinstitutionen gifva den betydelse, att den kan
 upptaga kampen med icke allenast den tilltalade, utan äfven med den
 juridiskt bildade sakföraren, i hvars intresse det mer eller mindre klart
 ligger att söka få den tilltalade antingen frikänd eller dömd till så lindrigt
 straff som möjligt. Det är sålunda icke nog med att man tillser, att
 den oskyldige icke blir dömd, och att den skyldige icke blir dömd till
 högre straff än som vederbör. Det är en lika stor skyldighet mot sam-
 hället att tillse, att den brottslige varder öfverbevisad om sitt brott,
 dömd och till vederbörligt straff befordrad. Så länge icke förslaget
 gifver betryggande garantier derför, att åklagaremagten gifves en sådan
 innebörd, som gör att den kan stå upprätt gent emot den institution,
 som den ärade motionären vill införa, så länge kan jag icke med min
 röst bidraga till en reform i det syfte, som motionären afsett, och der-
 för ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan
 och afslag på herr Staaffs motion.

Herr Husberg: Under motionärens anförande gjorde jag, för att
 sedermera kunna bemöta honom, en hel del anteckningar, som följde
 gången af hvad han yttrade, men naturligtvis förstår jag mycket väl,
 att kammaren blir särdeles tacksam, om jag söker till det kortast möj-
 liga inskränka detta mitt bemötande, då ju tiden är så långt fram-
 skriden, och det väsentligaste af hvad jag ville säga redan sagts af herr
 Restadius. Jag skall således fatta mig så kort som möjligt, om ock
 med risk att bli litet mer abrupt än jag från början tänkte.

När nu herr Staaff säger, att man i vår straffrättsprocedur hört
 omtalas fall, då oskyldiga personer blifvit fällda eller skyldige dömda
 till ett allt för hårdt straff, och att detta missförhållande skulle i vä-
 sentlig mån bero på saknaden af juridiskt bildadt biträde åt den an-
 klagade, samt utskottet med anledning häraf säger, att detta motio-
 närens påstående kan på goda skäl förnekas, så invänder herr Staaff i
 sin ordning, att detta är ett påstående, som är ganska svårt att veder-
 lägga, men också ganska svårt att bevisa. Ja, härutinnan vill jag gifva
 motionären fullkomligt rätt. Om man nu försöker anföra enstaka fall
 af oskyldiges fällande, och deraf vill draga en slutsats, så är det nog
 ganska svårt att deraf draga *den* slutsats, att ett missförhållande före-
 ligger af en sådan omfattning, att en lagändring kräfves. Att å andra

Om införande af obligatoriskt rättsligt försvar af tilltalade i brottmål.

sidan säga ställningen vara så bra, att någon ändring icke är behöflig, är också ganska svårt att säga, än mera bevisa. I dylika fall tror jag att en hvar får gå till det lilla mått af erfarenhet, han till äfventyrs kan hafva, och efter de iakttagelser, som han eller andra kunna hafva gjort, söka bilda sig ett omdöme, huruvida vår straffprocess öfver hufvud taget nu är sådan, att den af motionären ifrågasatta rättsinstitutionen kan vara af verkligt behof påkallad. ♥

(Forts.)

Motionären anförde åtskilligt om den tilltalades ofria ställning enligt vår nuvarande rättegångsordning. Ja, i detta fall kan ju motionären hafva rätt i mångt och mycket. Men, såsom herr Restadius redan påpekat, sådana missförhållanden, som motionären i detta sammanhang ordnat om, äro väl dock af den art, att de egentligen icke kunna undanrödjas af rättsbildade advokater som biträden, utan de kräfva nog andra åtgärder och kunna på annan väg blifva rättade.

Motionären frågade utskottet, hvarifrån utskottet hemtat sin uppfattning, att i utlandets rättsprocedur den rättsbildade advokat, som biträdde den anklagade, mången gång syftade till och föranledde sanningens fördöljande. För närvarande kan jag derpå icke svara annat än för egen del, och jag får då säga, att från den tid, då jag studerade straffprocessvetenskapen, har jag utaf den litteratur angående hithörande utländska förhållanden, hvilken jag då läste, fått det intrycket för min enskilda del, att man verkligen hade ått befara något sådant af den utländska advokatinstitutionen i brottmål.

Herr Staaff förnekade vidare rättigheten af den konsekvens, utskottet ansett sig kunna draga, nemligen att, om man vid den tilltalades sida ställer ett obligatoriskt rättsligt försvar genom en rättsbildad persons biträde, man då också måste fordra, att åklagarens kompetens ställes i jemuhöjd med den, som kräfvades af detta juridiskt bildade biträde. Han ville supplera åklagaren med domaren: dessa båda tillsammans skulle väl kunna hålla stånd mot den tilltalade och hans sakkunniga biträde. Ja, detta må ju vara sant, men derigenom gifver man åt domaren en ställning, som är af annan art, än den han nu har, nemligen att principiellt vara opartisk, i det han nu är skyldig försöka skifta ut behörig rätt så åt ena som andra sidan. Genom den föreslagna organisationen ger man en annan uppgift åt domaren, nemligen att ställa sig såsom ett slags juridiskt biträde eller advokat åt åklagaren, och det kan väl icke vara riktigt. Man måste då, såsom också herr Restadius påpekat, onekligen stå inför nödvändigheten att gent emot den tilltalades sakkunniga biträde ställa en lika sakkunnig och juridiskt bildad åklagare. Men dermed är man också inne på den s. k. förhandlingsprincipen, der det så godt som endast parternas advokater, som inför rätta procedera saken, och der domaren derutaf skall, utan något personligt ingripande i förhandlingens gång, söka hemta stoffet till sin dom. Har man emellertid på detta område kommit in på förhandlingsprincipen, så blir det fråga om huruvida det icke är fara värdt, att vi också på andra områden af vårt domstolsförfarande skola komma in på samma princip. Det är visserligen sant, att viktiga, personliga intressen stå på spel i en brottmålsrättegång; men mången gång stå lika stora och viktiga intressen på spel äfven inom civilprocessens område, och då man i förra fallet vill gifva svaranden ett

sakkunnigt biträde, hvarför skall han icke lika väl få det i det senare? Har man kommit derhän, att man inom straffprocessen infört denna institution af advokater å ömse sidor, så böra vi väl med rätta kunna fordra detsamma inom civilprocessen, och då ha vi förhandlingsprincipen fullt färdig i hela vår rättegångsordning. Det är således icke underligt, att utskottet för sig uppställt något sådant som möjligt framtidsperspektiv. Utskottet har nu i allt fall icke gjort något positivt påstående derom, utan endast antydtt möjligheten af en slik utvecklingens gång, hvilken ytterst skulle mynna ut i ett muntligt och omedelbart processförfarande. Jag vill nu för min del säga, att jag är så gammalmodig af mig, att jag icke har så synnerligen stora sympatier för det moderna rättegångsförfarande, som heter muntlig och omedelbar procedur. Det är ju klart, att den, hvilken såsom jag icke varit i tillfälle att se detta rättegångsförfarande utfördt i verkligheten, kan hända har en skef föreställning om detsamma; men jag tycker mig ändock hafva skäl till mycket stor tveksamhet angående dessa processgrundsatser förträfflighet. Vi hafva på senaste tiden haft i Frankrike en ytterst celeber rättegång, jag får säga, att jag med anledning af det sätt, hvarpa denna bedrefs, kommit till en mycket stor tvekan, huruvida den processform, som der iakttages, kan vara för oss något att stå efter. Men, som sagdt, jag gifver motionären mycket rätt uti att detta är något, som nu icke ligger före.

Jag skall därför icke uppehålla tiden längre, utan, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Folke Andersson* instämde häruti.

Herr *Staaft*: Jag skall endast ett par minuter taga herrarnes uppmärksamhet i anspråk med hänsyn till den sena timme, hvori vi nu befinna oss.

Jag vill endast gent emot herr *Restadius* framhålla, att hans anmärkning, att det vore olämpligt, att nödvändigheten af ett rättsbildadt försvar skulle gälla samtliga brottmål, är oriktig, alldenstund jag i ett af de första styckena i min motion säger: »För förebyggande af missförstånd vill jag därför betona, att det ej heller af mig ifrågasättes annat, än att en hel del brottmål gifvetvis skulle afskiljas från dem, i hvilka försvaret skulle vara obligatoriskt».

Vidare vill jag be att få påpeka för dem, som till äfventyrs skulle fullständigt godkänna utskottets åsigt derom, att en förändring af åklagareinstitutionen skulle påkallas af den af mig föreslagna reformen, att äfven för dem det icke torde vara omöjligt att ansluta sig till mitt förslag, sådant jag formulerat det, ty det är ju så allmänt, att det hemställer »om utredning af frågor om obligatoriskt, på statens bekostnad anordnad rättsligt försvar för tilltalade i brottmål, om möjligheten och förutsättningarna för införande af sådant försvar äfven hos oss». Under dessa förutsättningar kan ju inbegripas äfven frågan om större eller mindre reform af åklagareinstitutionen.

Jag skall icke uppehålla debatten längre, herr talman, utan ber fortfarande att få yrka bifall till min motion.

Om införande af obligatoriskt rättsligt försvar af tilltalade i brottmål.

(Forts.)

Om införande af obligatoriskt rättsligt för svar af tilltalade i brottmål. Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talman-
nen, enligt de gjorda yrkandena, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå och bifall till motionen, och fann herr talmannen den förra propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

(Forts.)

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen visade 115 ja mot 37 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 26.

Slutligen föredrogs och bifölls lagutskottets utlåtande n:o 78, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 13 kap. 4 § giftermålsbalken, dels ock en i anledning af berörda proposition väckt motion.

§ 27.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande n:o 99, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående uppehållande af verksamheten å kongl. operan m. m.;

statsutskottets utlåtande n:o 100, med anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om höjning af anslaget till folkskolelärares pensionering;

sammansatta stats- och lagutskottets memorial n:o 8, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande väckt motion om statsbidrag till kommunernas utgifter för kofoder åt lärare och lärarinnor vid folkskola;

sammansatta stats- och bankoutskottets memorial n:o 9, angående anvisande af ersättning till sammansatta stats- och bankoutskottets sekreterare;

bevillningsutskottets betänkande n:o 31, angående beräkning af vissa bevillningar för år 1899;

sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande n:o 1, i

anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående skärpta straffbestämmelser för oloflig bränvinsförsäljning;

bankoutskottets memorial n:o 11, med anledning af kamrarnes olika beslut angående lydelsen af åtskilliga paragrafer i riksbankens reglemente, hvilket skall gälla från 1899 års början;

bankoutskottets memorial n:o 21, angående höjning af en anslagspost i aflöningsstaten för riksbankens hufvudkontor; och

lagutskottets utlåtande n:o 85, i anledning af väckt motion om rätt för hvarje svensk undersåte, som fyllt tjuguet år, att utträda ur svenska statskyrkan utan att behöfva uppgiiva något trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå.

§ 28.

Justerades protokollsutdrag.

§ 29.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *N. J. Nilsson* i Grofva under 2 dagar från och med den 9 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,37 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.